

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Právníká fakulta
Katedra trestního práva

Kateřina Raušerová

Poškozený v trestním řízení
(The injured in criminal proceedings)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Olomouc 2011

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Poškozený v trestním řízení vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 5. května 2011

Já, níže podepsaná, Kateřina Raušerová, autorka diplomové práce na téma,

Poškozený v trestním řízení,

kteřá je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), v platném znění (dále jen „autorský zákon“), dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, v platném znění, správci, kterým je

Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8

771 47 Olomouc

Česká republika,

ke zpracování údajů v rozsahu jména a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech Univerzity Palackého v Olomouci, včetně neadresovaného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého v Olomouci. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni podání tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého v Olomouci, která se nazývá Informační centrum UP.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla podle autorského zákona.

V Olomouci dne 5. května 2011

.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za odborné vedení, cenné připomínky a čas, který mi při psaní této práce věnoval.

V Olomouci dne 5. 5. 2011

Kateřina Raušerová

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	6
ÚVOD	7
1. SUBJEKTY A STRANY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	11
1.1. Subjekt trestního řízení	11
1.2. Strana trestního řízení	12
2. POJEM POŠKOZENÉHO V ČESKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ	14
2.1. Definice poškozeného podle současné platné právní úpravy	14
2.2. Poškozený s nárokem na náhradu škody a poškozený bez tohoto nároku	16
2.3. Právní subjektivita poškozeného, jeho způsobilost k právním úkonům, zastupování poškozeného	20
3. OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU	23
3.1. Pojem oběti trestného činu	23
3.2. Viktimizace a typologie obětí	24
3.2.1 Viktimizace	24
3.2.2. Typologie obětí	25
3.3. Rozlišení mezi obětí trestného činu a poškozeným	26
3.4. Odškodňování obětí dle zák. č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů	27
3.5. Poskytování jiné než finanční pomoci obětem	32
4. PROCESNÍ PRÁVA POŠKOZENÉHO	35
4.1. Práva společná všem poškozeným bez ohledu na možnost žádat náhradu škody	36
4.2. Práva poškozeného s nárokem na náhradu škody	41
4.3. Překážky v uplatňování práv poškozeného	45
5. TRESTNÍ STÍHÁNÍ SE SOUHLASEM POŠKOZENÉHO	47
5.1. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného dle účinné právní úpravy	48
5.2. Aplikační problémy, které mohou nastat	51
6. NEDOSTATKY STÁVAJÍCÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY VE VZTAHU K POŠKOZENÉMU A NÁVRHY DE LEGE FERENDA	53
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	62

Seznam zkratk

ObčZ	zákon č. 40/1964, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Poškozený je stranou trestního procesu, která je spáchaným trestným činem zasažena nejvíce. Každodenně jsme informováni sdělovacími prostředky o spáchaných trestných činech a jejich obětech, kterým je způsobena škoda. V právní úpravě však stojí v popředí zájmu často více obviněný, kterému se dostalo zvláště silné ochrany vyplývající z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána a principu humanizace trestního procesu.

Z pohledu historického vývoje doznalo postavení poškozené v trestním řízení mnoho změn. Po vzniku Československa dne 28. 10. 1918 byla situace ohledně trestního řízení na území nově vzniklé republiky značně komplikovaná, neboť došlo k trialismu právních předpisů. V českých zemích platil trestní řád č. 119/ 1873 ř. z., na Slovensku a Podkarpatské Rusi bývalé uherské zákony čl. XXXIII/1896, o soudním trestním řádu a pro oblast vojenské justice dva vojenské řády, v českých zemích to byl zákon č. 131/1912 ř.z., vojenský soudní trestní řád, a na Slovensku zák. čl. XXXIII/1912.

Trestní řád č. 119/ 1873 ř. z., který patřil mezi tzv. reformované trestní řády. Tehdejší právní úprava rozlišovala mezi soukromým žalobcem a soukromým účastníkem, jejich právní postavení záviselo na tom, zde se jednalo o činy stíhané z moci úřední nebo o činy, jejichž stíhání bylo možné na základě soukromoprávní žaloby.¹ Oprávnění poškozeného byla značně široká, zvláště pak u soukromožalobních deliktů, tj. takové, jejichž stíhání bylo vyhrazeno soukromé žalobě. Poškozený fakticky vystupoval na stejné úrovni jako státní zástupce, což ostatně potvrzuje i ustanovení § 460 odst. 2 trestního řádu č.119/1873 ř.z., kdy měl poškozený při uplatňování obžaloby právo „ podniknout u soudu vše, co by jinak tvořilo oprávnění státního zástupce.“

1. 8. 1950 nabyly účinnosti trestní řád č. 87/1950 Sb., který byl spolu s novým trestním zákoníkem č. 86/1950 Sb. vypracován v rámci tzv. právnícké dvouletky. Tento nový trestní řád nahradil všechny přecházející trestní řády a vztahoval se i na právo vojenské. Trestní řízení dle tohoto trestního řádu bylo na rozdíl od předchozí právní úpravy zcela postaveno na principu veřejné žaloby. Poškozeným pak byl ten, kdo utrpěl škodu způsobenou činem, který byl předmětem řízení. Zákon tedy nepovažoval za poškozeného toho, komu byla způsobena újma (škoda na zdraví, morální nebo jiná újma). Soud navíc o nárocích poškozeného vyplývajících ze způsobené škody rozhodl pouze tehdy, pokud o to poškozený pořádal².

Trestní řád z roku 1950 byl nahrazen trestním řádem č. 64/1956 Sb., který nabyly

¹ Růžička, M., Půry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení*. Praha: C.H.Beck, 2007, s.62.

² obdobně Jelínek, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 16.

účinnost k 1. 1. 1957. Právní úprava poškozeného byla téměř shodná s úpravou v předchozím trestním řádu, byla ovšem zpřesněna definice poškozeného tak, že v otázce způsobené škody a nároku na její náhradu bylo možné rozhodnout v řízení ve věcech občanskoprávních, poškozeným tedy nemohl být ten, o jehož nárocích by se rozhodovalo například ve správním řízení. Poškozený navíc nesměl být v daném řízení spoluobviněným. Tato právní úprava poškozeného také výslovně uváděla mezi stranami řízení.³

I trestní právo bylo nuceno reagovat na množství politických a sociálních změn v tehdejší socialistické společnosti, a proto byl přijat nový trestní řád č. 141/1961 Sb., který nabyl účinnost k 1. 1. 1962 a je účinný dodnes. Tato právní úprava byla na dobu vzniku moderní a postavení poškozeného vymezuje poměrně široce. Poškozeným je tedy ten komu byla způsobena majetková škoda, ale i ten komu bylo ublíženo na zdraví a způsobně morální nebo jiná škoda. Speciální skupinou k obecnému vymezení poškozeného se pak stali poškození s nárokem náhrady škody podle ustanovení § 43 odst. 3. Od 60. let 20. století, kdy je současný právní řád účinný samozřejmě došlo k velkému množství politických a následných právních změn, proto bylo na nutné trestní řád změnit novelami, které reagovali na situaci ve společnosti.

Postavení poškozeného bylo vedle většího počtu drobnějších novel výrazně upraveno dvěma velkými novelami provedenými zákonem č. 178/1990 Sb. s účinností od 1. 7. 1990, a zákonem č. 265/2001 Sb. Novela z roku 1990 přinesla do trestního řádu dvě výrazné změny. První bylo zrušení oprávnění prokurátora podávat návrh na náhradu škody v adhezním řízení. Tato pravomoc prokurátora byla součástí trestního řádu od jeho počátku a dle ustanovení § 43 odst. 3 původního znění TR byl prokurátor oprávněn podat návrh, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem.

Další významnou změnou, kterou tato novela přinesla bylo upravení institutu svolení poškozeného a zavedení tzv. deliktů se svolením.

Pro postavení poškozeného byla dále zásadní novela trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. Dosavadní široké vymezení poškozeného působilo v některých situacích problémy bylo zpřesněno přidáním ustanovení § 43 odst. 2, podle kterého se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být spáchaným trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není v příčinné souvislosti s trestným činem. Okruh práv poškozeného se touto novelou významně rozšířil.⁴

---

³ dle ustanovení § 7 odst. 5 zák. č. 64/1956 Sb., trestní řád

⁴ podrobněji k problematice rozšíření práv poškozeného JELÍNEK, J. Poškozený po novele trestního řádu 2001. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11-11, s. 62-68.

Dle výše uvedeného stručného historického přehledu je zřejmé, že právní úprava poškozeného se v průběhu desetiletí několikrát významně změnila a můžeme vypočítat jasný trend v rozšiřování práv poškozeného a jeho snazší a lepší možnosti uplatnit svoje práva. Mohlo by se tedy zdát, že poškozený se může zákonným způsobem domoci všech svých práv a co nejefektivněji zmírnit újmu, která mu byla způsobena trestným činem. Bohužel i v současné úpravě najdeme velké množství ustanovení, které nejsou k poškozenému příznivé a jeho situaci mu nijak neulehčují.

S ohledem na tyto skutečnosti jsem zvolila tuto hypotézu svojí práce: „Právní úprava poškozeného v trestním řízení v České republice je nedostatečná.“ Hlavním cílem mojí diplomové práce je tuto hypotézu potvrdit nebo vyvrátit, popsat současné postavení poškozeného včetně jeho práv a možnosti domoci se náhrady v trestním řízení podle právní úpravy účinné k 1. 1. 2011, dále také navrhnout možnosti, jak stávající právní úpravu zlepšit, aby byla pro poškozeného příznivější.

Svoji diplomovou práci jsem rozdělila do šesti kapitol. V první kapitole se zabývám výkladem pojmu subjekt a strana trestního řízení a odlišením těchto subjektů. Tento výklad podávám se zaměřením na poškozeného, neboť ten je sice zcela samostatnou stranou trestního řízení, stojí ovšem na straně obžaloby.

V druhé kapitole rozebírám postavení poškozeného v české právní úpravě. Podávám definici poškozeného, tak jak jej chápe trestní řád, a také vymezuji, kdo poškozeným dle zákonné úpravy není. Dále se věnuji rozlišení mezi dvěma skupinami poškozených, tedy mezi poškozenými s nárokem na náhradu škody v trestním řízení a poškozenými bez tohoto oprávnění a jaké jsou podmínky přiznání tohoto nároku na náhradu škody poškozenému. Věnuji se i otázce právní subjektivity poškozeného, jeho způsobilosti k právním úkonům a možnostech jeho zastupování.

Ve třetí kapitole popisují odlišnosti v mezi obětí trestného činu a poškozeným. Vymezuji pojem oběti z hlediska psychologického i kriminalistického. Dále popisují možnosti pomoci obětem dle zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, a také možnosti nefinanční pomoci poskytované neziskovými organizacemi.

Ve čtvrté kapitole se věnují právům, která svědčí poškozenému v trestním řízení. Rozlišuji mezi právy společnými všem poškozeným a právy poškozených s oprávněním uplatnit nárok na náhradu škody. V závěru této kapitoly uvádím také jaké jsou zákonné překážky uplatňování práv poškozených.

V páté kapitole popisují omezení ze zásady legality, kterým je trestní stíhání se souhlasem poškozeného. Uvádím dvě skupiny tzv. deliktů se svolením a možnost odepření

souhlasu poškozeným a také rozebírám situace, kdy není takového souhlasu poškozeného k trestnímu stíhání potřeba, které jsou speciální k obecné úpravě. V závěru kapitoly se zabývám problémy, které mohou nastat při aplikaci ustanovení o udělení nebo neudělení takového souhlasu.

V závěrečné šesté kapitole uvádím, jaké jsou dle mého názoru největší nedostatky současné úpravy a jaké změny by de lege ferenda bylo vhodné učinit.

Ve své diplomové práci provádím analýzu jednotlivých ustanovení občanského trestního řádu a dalších právních předpisů, které upravují postavení poškozeného. Při práci s právními předpisy používám metodu jazykového výkladu, jakož i systematického výkladu.

Diplomová práce vychází z platné právní úpravy účinné k 1. 1. 2011, čerpá z odborné literatury, opírá se o relevantní judikaturu a je doplněna o vlastní úvahy autorky.

1. Subjekty a strany trestního řízení

Rozlišování subjektu trestního řízení od jeho strany je velmi důležité, často totiž dochází k zaměňování pojmů nebo bývá obojímu zcela nesprávně přisuzován stejný obsah. Je třeba si uvědomit, že subjektů je v trestním řízení zpravidla vždy větší počet než jeho stran a že postavení strany je v trestním řízení přiznáno pouze subjektu, pro který vyplývá z jeho významného postavení v rámci trestního řízení. Pojem účastník řízení není narozdíl od občanského soudního řízení v trestním procesu používán.

1.1. Subjekt trestního řízení

„Subjekty trestního řízení rozumíme ty činitele, kteří mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh řízení a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo ukládá určité procesní povinnosti.“⁵

Zde je důležité zdůraznit, že tito činitelé trestního řízení, které tedy považujeme za subjekty vždy musí jednat a svá práva vykonávat vlastním jménem.

Subjekty trestního řízení v České republice lze rozdělit do dvou skupin, do té první náleží zejména *orgány činné v trestním řízení*, tj. soud, státní zástupce a policejní orgán. Do té druhé řadíme osobu, proti níž se řízení vede (podle stadia trestního řízení a jeho postavení můžeme označovat také jako podezřelý, obviněný, obžalovaný nebo odsouzený), dále poškozeného, zúčastněnou osobu, osobu s tzv. samostatnými obhajovacími právy, úředníka Probační a mediační služby a orgán sociálně-právní ochrany dětí v řízení ve věcech mladistvých.⁶

Postavení subjektu je však možné přiznat i dalším činitelům, jedním z nich může být obhájce. I zde si však musíme uvědomit obecný požadavek, který se vztahuje ke všem subjektům trestního řízení, a to že daný subjekt musí v řízení vystupovat svým vlastním jménem. Tedy i obhájce má postavení subjektu pouze tehdy, když v řízení uplatňuje svoje práva svým jménem a na svůj účet, typicky tomu tak bude např. při uplatňování nároků z obhajoby obžalovaného.

Dále mohou mít postavení subjektu znalec, tlumočník či svědek, opět je však nutné aby vystupovali vlastním jménem při uplatňování vlastního nároku, jako je tomu např. při

---

⁵ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha : Linde, 2007, s.165.

⁶ tamtéž.

uplatňování nároků ze svědečného či znalečného.

1.2. Strana trestního řízení

Pojem strany je v českém trestní právu vymezen zákonem, a to konkrétně v ustanovení § 12 odst. 6 trestního řádu (tj. z.č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů, dále jen TR). Zákon v tomto ustanovení uvádí, že *stranou se rozumí ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce a společenský zástupce; stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek.*

Vzhledem k nedostatečnosti tohoto zákonného vymezení, užívá teorie jiné vymezení pojmu strany. „Stranou je subjekt oprávněný uplatňovat nebo podporovat obžalobu anebo sebe nebo jiného proti obžalobě obhajovat.“⁷

Je tedy zřejmé, že zákon vymezuje pojem strany trestního řízení odlišně od teorie. „Je tomu tak proto, že pojem strany nespojuje jen s řízením před soudem. Určité subjekty trestního řízení jsou stranami trestního řízení pouze v řízení před soudem, což zákonodárce správně uvádí jen u státního zástupce. Jedině v řízení před soudem totiž strany mohou v plném rozsahu vystupovat, uplatňovat svá procesní práva a návrhy, vyjadřovat se k prováděným procesním úkonům, zastávat svá stanoviska.“⁸

Podle citovaného ustanovení trestní řád přiznává postavení strany od počátku řízení pouze *osobě, proti níž se řízení vede* (tj. v různých fázích trestního řízení podezřelý, dále obviněný obžalovaný i odsouzený, patří sem i podmíněčně odsouzený, když se koná řízení o osvědčení nebo zda bude nařízen výkon trestu odnětí svobody i odsouzený v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení). Za osobu, proti níž se řízení vede považujeme i proti níž vlastní trestní stíhání skončilo, ale poté se proti ní koná řízení o uložení ochranného opatření.

Postavení strany má dále i *zúčastněná osoba*⁹, kterou je dle zákona ten, komu byla věc nebo jiná majetková hodnota zabrána nebo podle návrhu má být zabrána, není-li v řízení současně obviněným (obžalovaným).dále poškozenému a osobě, která má stejné postavení jako strana.

O bližším postavení *poškozeného* jako procesní strany pojednávám v dalších kapitolách.

Osobou, která má stejné postavení jako strana může být např. svědek, který uplatnil

⁷ ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní řád, Komentář-Díl I.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s.158.

⁸ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní.* 5. vydání. Praha : Linde, 2007, s.166.

⁹ § 42 TR

svědečné (§104 TŘ), znalec, který uplatnil znalečné (§17, 18 z.č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících), příbuzní obžalovaného uvedení v §247 odst. 2 TŘ, kteří podali návrh na obnovu řízení nebo na zahlázení odsouzení, ředitel věznice v případě, že podal návrh na podmíněčné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody¹⁰ (§331 odst. 1 TŘ), zdravotnické zařízení, které učinilo návrh na propuštění z ochranného léčení (§353 TŘ), výchovné zařízení, které podalo návrh na propuštění z ochranné výchovy (§84 odst. 1 ZSM), zájmové sdružení občanů, pokud podalo návrh na zahlázení odsouzení (§363 TŘ) a další. Oblast osob postavených naroveň straně je velmi široká a v mnoha případech bylo postavení konkrétní stany vymezeno judikaturou.

Vzhledem k zásadě obžalovací na jejímž principu je v České republice vybudováno celé trestní řízení jsou hlavními procesními stranami obžalovaný a státní zástupce.

Mimořádně vysoký zájem na výsledku daného trestního řízení má i poškozený. Jde o osobu, která je vymezena v § 43 TŘ, bylo mu tedy ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Právě poškozený je často osobou, které bylo trestným činem ublíženo nejvíce a bylo mu tak způsoben závažný zásah do jeho osobnostních či majetkových práv. Z tohoto důvodu má poškozený jako samostatná a nezávislá strana trestního řízení právo podávat návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů či právě zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání.

České trestní právo procesní považuje poškozeného za jeden z orgánů vykonávajících žalobní funkci. Neznamena to ovšem, že by byl oprávněn podávat žalobu. K tomu je v ČR oprávněn pouze státní zástupce. Jeho žalobní funkce je tak fakticky omezena na možnost ovlivňovat zahájení trestního stíhání a jeho případného pokračování. Na rozdíl od ostatních orgánů žaloby všem poškozený nemusí vystupovat nestranně, přesto však musí dodržovat požadavek zákonnosti.

Je tedy třeba zdůraznit, že poškozený je stranou zcela nezávislou na ostatních, zejména na státní zástupci. Zájmy státního zástupce a poškozeného jsou zpravidla shodné, může však dojít k rozporům. Jak uvádí prof. Jelínek¹¹ je to možné např. v otázce hodnocení skutkového stavu a jeho posouzení, jsou to především otázky zavinění, způsobu provedení činu, tj. zda se jednalo o čin vyprovokovaný či ne, pohnutku pachatele a další.

Zároveň je však třeba uvést, že poškozený je na řízení osobně zainteresován, často je on sám nositelem důkazu a má proto i postavení svědka. Postavení poškozeného není tedy tak jednoznačné, jak by se mohlo zdát.

---

¹⁰ R 38/1973

¹¹ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1998, s. 39-40.

2. Pojem poškozeného v českém trestním řízení

Poškozenému jako straně trestního řízení bylo vždy přiznááno zvláštní postavení. Vyplývá to zejména z toho, že právě poškozený nejcitelněji na své osobě pociťuje dopad trestného činu. Z tohoto důvodu má poškozený právo na náhradu škody, která mu byla trestným činem způsobena. V současné platné právní úpravě je postavení poškozeného upraveno zákonem a jeho vymezení je poměrně široké.

2.1. Definice poškozeného podle současné platné právní úpravy

Dle ustanovení § 43 TR je *ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda (poškozený). Tento má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů (§65) zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit.*

Vzhledem k tomu, že příslušné zákonné vymezení se ukázalo v některých situacích jako příliš široké, obzvláště u případů, kdy byl trestný čin spáchán ke škodě státu nebo blíže nespecifikovanému množství osob, byly často v právních kruzích patrné snahy a návrhy na změnu.

Zákonodárce se touto situací posoudil shodně a novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.¹² byl do ustanovení § 43 doplněn odstavec, podle kterého *se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.*

Dle komentáře k trestnímu řádu¹³ není možné chápat přidání toho druhého odstavce jako zúžení zákonného vymezení pojmu poškozeného, nýbrž jako jeho zpřesnění. Nadále platí základní premisa vzniku škodního vztahu, a to příčinná souvislost vzniku škody s trestným činem a zavinění pachatele tohoto činu. Neboť škoda není způsobena zaviněním pachatele, pokud nebyla pachatelem zaviněna. Toto potvrdila i judikatura ještě mnohem dříve než byla přijata ona „velká novela“ trestního řádu z roku 2001.

Dle judikatury například není možné považovat za škodu a poškozeného ve smyslu ustanovení § 43 toho, kdo vynaloží výdaje na postavení pomníku pro usmrcenou osobu,

---

¹² v literatuře často uváděna jako velká novela TR

¹³ ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní řád, Komentář-Díl I.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s.315.

jestliže tyto výdaje byly vynaloženy ještě za jejího života před spácháním trestného činu, při kterém došlo k jejímu usmrcení. Také za poškozeného nelze považovat pracovníka, který poškozené organizaci, u níž je v pracovním poměru, uhradil škodu způsobenou jinou osobou, za kteroužto škodu podle pracovněprávních předpisů neodpovídá.^{14 15}

K bližšímu vymezení pojmu škoda dle prvního odstavce ustanovení § 43, jejíž vznik je základním předpokladem pro existenci subjektu poškozeného je třeba objasnit několik následujících pojmů.

Majetkovou škodou je skutečná škoda, která je vyjádřitelná v penězích, došlo tak ze zmenšení nebo úbytku na majetku poškozeného.¹⁶ Majetkovou škodou i další materiální škoda, kterou poškozenému příslušné předpisy o odškodňování přiznávají, např. újma vzniklá poškozením věci nebo tím, co poškozenému ušlo, náklady léčení, dávky nemocenského pojištění a dávky důchodového zabezpečení.¹⁷

Morální škoda je způsobena např. některými trestnými činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (§ 185 a násl. TZ, např. TČ znásilnění, TČ sexuálního nátlaku, TČ pohlavního zneužití, TČ zneužití dítěte k výrobě pornografie a další.) nebo některými TČ hrubě narušujícími soužití lidí (§352 a násl. TZ, např. TČ násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, nebezpečné vyhrožování, nebezpečné pronásledování a další).¹⁸

Ublížením na zdraví se rozumí takový stav, při které byl porušen chod normálních tělesných nebo duševních funkcí poškozeného, je znesnadněn výkon jeho povolání, obvyklé činnosti nebo běžného života a zpravidla vyžaduje lékařské ošetření, k trvalým následkům však nemusí dojít.¹⁹

Jiná škoda je zejména škoda způsobená na právech (TČ poškození cizích práv dle ustanovení § 181 TZ, TČ omezování osobní svobody dle ustanovení § 171 TZ), popř. porucha na zdraví menší intenzity, která se nedá považovat za ublížení na zdraví, nebo škoda na majetku, která je pouze přípravou nebo pokusem příslušného trestného činu.

Za poškozeného je nutné považovat osobu fyzickou nebo právnickou i tehdy, pokud jí pachatel celou škodu uhradil již před zahájením trestního řízení. Legální definice poškozeného je shodná pro všechna stadia trestního řízení, včetně postupu před zahájením trestního stíhání.

---

¹⁴ R 4/1968-II

¹⁵ R 53/1983

¹⁶ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006, s.195.

¹⁷ R II/1962

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní řád, Komentář-Díl I*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s.315.

¹⁹ tamtéž

2.2. Poškozený s nárokem na náhradu škody a poškozený bez tohoto nároku

Dle teorie může na základě ustanovení trestního řádu rozlišovat dvě skupiny poškozených, první skupinu tvoří *poškození, kteří mohou žádat náhradu škody* (§43 odst. 3, §228 odst.1 TŘ), druhou pak *poškození bez tohoto práva*.²⁰

Poškozený s nárokem na náhradu škody je v souvislosti s ustanovením §43 odst. 3 TŘ oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu. Takovýto poškozený se teda stává subjektem adhezního řízení.

Je samozřejmě možné najít i jiná dělení poškozeného v této oblasti²¹, může tedy rozlišovat obecný pojem poškozeného, tak jak je vymezen v §43 odst. 1, dále pak užší vymezení poškozeného, kterému přísluší právo na náhradu škody, a dále pak oběť trestného činu (o obětech TČ blíže pojednávám v Kap. 3.).

Jak tedy již vyplývá z výše popsaného, ne každému poškozenému lze přiznat nárok na náhradu škody, aby k tomuto mohlo dojít, musí být splněno několik podmínek. Tyto *podmínky* vymezuje teorie různě, ale dle J. Látala²² se jedná o následující:

1. Uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným
2. Uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným vůči určité konkrétní osobě
3. Uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným, jeho zákonným zástupcem, opatrovníkem nebo zmocněncem jeho jménem, právním nástupcem poškozeného
4. Uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným včas (tj. nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování)
5. Uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným co do důvodu a výše.

Z těchto podmínek je tedy jasné, že poškozený musí nárok na náhradu škody uplatnit, protože bez návrhu ve smyslu ustanovení § 43 odst. 3 nemůže soud v trestním řízení o náhradě škody rozhodnout. Soud zde nikdy nerozhoduje z úřední povinnosti, jedná se o výjimku ze zásady oficiality, která jinak stěžejní zásadou trestního procesu. Poškozený uplatňuje nárok formou a způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti. Za uplatnění nároku např. nemůžeme považovat pouhé předložení vyčíslení škody či vyjádření poškozeného, že mu vznikla škoda v určité výši.

Pokud jsou výše popsané podmínky splněny, uloží soud obžalovanému pro trestný čin,

²⁰ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha : Linde, 2007, s. 228.

²¹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. C.H.Beck, Praha 2007, s. 236-237.

²² LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha : SEVT, 1994, s. 76-88.

kterým způsobil poškozenému *majetkovou škodu* v odsuzujícím rozsudku, aby tuto škodu uhradil. Výrok o povinnosti obžalovaného k náhradě škody musí přesně označovat osobu oprávněného a nárok, který mu byl přisouzen. V odůvodněných případech může soud vyslovit, že závazek má být splněn ve splátkách, jejichž výši a podmínky splatnosti zároveň určí.²³

Dle judikatury²⁴ je za splnění výše popsanych podmínek soud přímo povinen rozhodnout o nároku poškozeného na majetkovou náhradu škody a nesmí zbytečně poškozeného odkazovat na občanskoprávní ani jiné řízení.

Jak vyplývá ze z ustanovení zákona v rámci trestního řízení, jehož součástí je i *řízení adhezní*, je možné rozhodnout pouze o náhradě majetkové škody. Předmětem tohoto adhezního řízení může být pouze škoda, která nastala v příčinné souvislosti se skutkem uvedeným v žalobním návrhu, přičemž na výsledném posouzení tohoto skutku nezáleží. V žádném případě pak nelze poškozenému přisoudit náhradu majetkové škody, která není v příčinné souvislosti se skutkem uvedeným v odsuzujícím rozsudku.²⁵

Adhezní řízení není zvláštní nebo samostatnou součástí trestního řízení, není ani jinak časově či formálně ohraničeno. Naopak s ním splývá, zejména ve stadiu dokazování a má ve vztahu k trestnímu řízení podpůrnou povahu, která je vyjádřena v ustanovení § 229 a je závislé na meritorním rozhodnutí o podané obžalobě. Výrok o náhradě škody je tak závislý na výroku o vině a na tom, jestli jde o rozsudek odsuzující nebo zprošťující.

Smyslem je, aby trestní soud rozhodl o náhradě majetkové škody způsobené trestným činem. Soud rozhoduje sice podle hmotné práva, ne však trestního, ale nejčastěji podle předpisů práva občanského, obchodního či pracovního, ale ve formě trestního řízení, tedy uplatňuje procesní postup dle trestního řádu. Smyslem adhezního řízení je vlastně urychlení postupu pro poškozeného, neboť spolu se stíháním obviněného je objasněn i jeho nárok na náhradu škody a spolu s rozhodnutím je mu i náhrada škody přiznána. Kdyby byl poškozeným se svým majetkovým nárokem odkázán na občanskoprávní řízení, soud by musel počkat na pravomocné skončení trestní věci²⁶, čímž by došlo pro poškozeného k dalšímu a často nepříjemnému prodlužování.

O uplatněném nároku na náhradu škody rozhoduje soud v případech, když nepostupuje podle ustanovení § 221 až 224 TR, tedy jen při rozhodnutí rozsudkem (podle ustanovení § 225 až 227). O náhradě škody může rozhodnout i samosoudce zjednodušeným

---

²³ ustanovení § 228 TR

²⁴ R 34/1963 a B 3/1982-22-II

²⁵ R 1/1968-II

²⁶ ustanovení § 83 odst. 1 OSŘ

rozsudkem (§314 odst. 3) nebo trestním příkazem (§ 314f odst. 1 písm. e), a to rovněž podle ustanovení § 228 a 229.

Další zásadou, která ovládá adhezní řízení je, že soud nesmí z jakéhokoliv důvodu ani částečně zamítnout nárok poškozeného uplatněný řádně a včas. Pokud tedy soud nemůže postupovat dle ustanovení § 228, tj. uloží obžalovanému povinnost k náhradě škody poškozenému, postupuje dle ustanovení § 229.

Dle uvážení soudu připadají a dle komentáře k TR²⁷ do úvahy tyto možnosti jak může soud rozhodnout o příslušném nároku na náhradu škody:

a) soud *přizná poškozenému nárok* na náhradu škody (přizná zcela nebo částečně), pokud se na základě šetření v trestním řízení ukázal nárok jako oprávněný (§228),

b) soud *odkáže poškozeného s celým jeho uplatněným nárokem* na náhradu škody na jiné řízení (nejčastěji na řízení občanskoprávní²⁸), a to z důvodu, že v rámci trestního řízení nebyl nárok prokázán jako oprávněný, nebo by bylo nutné provést další dokazování k oprávněnosti, nároku, což by trestní řízení protáhlo a není potřebné pro účely trestního řízení. Nebo došlo ze zproštění obžaloby ohledně toho skutku, kterým měla být škoda způsobena (§229 odst. 2 TR),

c) soud odkáže poškozeného se zbytkem uplatněného nároku na řízení občanskoprávní nebo jiné²⁹, jestliže sám v hlavním líčení *přizná uplatněný nárok jen zčásti* (§ 229 odst. 2).

Rozhodování o uplatněném nároku na náhradu škody nemůže soud vyhradit samostatnému usnesení nebo rozhodnutí mimo hlavní líčení.

Dle ustanovení § 246 odst. 1 písm. d) může poškozený, který svůj nárok uplatnil řádně a včas napadnout odvoláním rozsudek pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nebo právě proto, že takový výrok učiněn nebyl (§ 247 odst. 1), anebo proto, že v důsledku porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku je výrok o náhradě škody vadný anebo nebyl učiněn vůbec (§ 246 odst. 2). Odvolání musí být opět podáno řádně a včas (§ 206 odst. 2) jinak odvolací soud takové podání poškozeného zamítne podle § 253 odst. 1 jako podané

²⁷ ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní řád, Komentář-Díl II.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s.1831.

²⁸ Řízením ve věcech občanskoprávních se míní uplatnění nároku na náhradu škody na základě žaloby u příslušného soudu dle občanského soudního řádu (§ 2, 3, 7, 79 a násl. OSŘ).

²⁹ Jiné řízení, tj. řízení před jiným příslušným orgánem, který je odlišný od soudu a podle zvláštních právních předpisů oprávněn výjimečně rozhodovat o náhradě škody. Jde např. o služební orgán, který rozhoduje ve věcech vojáků z povolání podle ustanovení § 111 odst. 1 a 2 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání v.p.p. Dále může být takovým orgánem dle ustanovení § 2 odst. 6 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů v.p.p. služební funkcionář příslušníků bezpečnostních sborů (tj. dle ustanovení § 1 odst. 1 cit. zák. Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správa České republiky, Vězeňská služba České republiky, Bezpečnostní informační služba a Úřad pro zahraniční styky a informace).

osobou neoprávněnou.³⁰

Nesprávný nebo chybějící výrok o náhradě škody může být samostatným důvodem pro zrušení rozsudku v odvolacím řízení (§ 258 odst. 1 písm. f)), v dovolacím řízení (§265b odst. 1 písm. g), k)), předmětem stížnosti pro porušení zákona (§266 odst. 1 ve spojení s § 271 odst. 2) nebo důvodem pro obnovu řízení (§278 odst. 1). V řízení o těchto opravných prostředcích může pak být výrok o náhradě škody předmětem samostatného rozhodnutí (§ 265 – v odvolacím řízení, § 265m odst. 2 - v řízení o dovolání, § 271 odst. 2 – v řízení o stížnosti pro porušení zákona, § 284 odst. 3 – v řízení o obnovu). Poškozený však není oprávněn podat dovolání (§ 265d odst. 1 a contrario).³¹

Pokud v této práci hovořím o nároku na náhradu škody uplatněném poškozeným v rámci trestního řízení jedná se vždy o škodu majetkovou nebo morální, které obě blíže popisují výše, viz. Podkap. 3.1. Současný právní stav tedy neumožňuje, aby o nemateriální újmě, popř. o vydání bezdůvodného obohacení, bylo rozhodnuto přímo v trestním řízení. Poškozený se v těchto případech může domáhat přiměřeného zadostiučinění, popř. náhrady nemajetkové újmy v penězích, žalobou na ochranu osobnosti podle § 13 občanského zákoníku v civilním řízení nebo se může civilní žalobou domáhat vydání bezdůvodného obohacení. Této možnosti však poškození nevyužívají příliš často. Přirozenou reakcí na prožité trauma bývá snaha na celou věc co nejrychleji zapomenout a neprodlovovat tak dobu, kdy je toto trauma projednáváno před orgány veřejné moci. Na tuto situaci se rozhodl reagovat i zákonodárce a Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR schválila v prvním čtení dne 1. 2. 2011 na své 13. schůzi vládní návrh zákona, kterým se mění zákon trestní řád. Obětem trestných činů nemá být do budoucna nahrazována pouze majetková újma, ale již v rámci trestního řízení i újma morální a bezdůvodné obohacení.³² Vyčíslení a následné rozhodnutí o nemajetkové újmě bude součástí adhezního řízení, bude na soudu, aby tuto újmu vyčísлил v penězích na základě použití zvláštních právních předpisů. Shodně se stávající právní úpravou, pokud bude pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestního stíhání, soud odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních. Na řízení ve věcech občanskoprávních odkáže soud poškozeného také se zbytkem jeho nároku, jestliže mu nárok z jakéhokoli důvodu přízná jen zčásti

---

³⁰ R 32/2003

³¹ ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní řád, Komentář-Díl II*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s.1833.

³² iPravnik. *Poslanci jednají o odškodnění obětí trestných činů*[online]. C 2011-02-09 [cit. 2011-04-07]. Dostupné na <http://www.ipravnik.cz/cz/aktuality/art_7134/poslanci-jednaji-o-odskodneni-obeti-trestnych-cinu.aspx>.

2.3. Právní subjektivita poškozeného, jeho způsobilost k právním úkonům, zastupování poškozeného

Poškozeným ve smyslu ustanovení § 43 může být osoba fyzická i právnická. *Fyzická osoba*, která je oprávněna uplatit nárok na náhradu škody musí být způsobilá k právním úkonům. Každá fyzická osoba je způsobilá být nositelem práv a povinností, tedy má *právní subjektivitu*, neboť ta je spjata přímo s její existencí, vzniká narozením a končí smrtí. Tuto způsobilost má i počaté dítě, pokud se narodí živé.³³ Způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práv a povinností (tj. *způsobilost k právním úkonům*) vzniká v plném rozsahu zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dovršením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství.³⁴ Nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Pro duševní poruchu, která není jen přechodná může být také fyzická osoba soudem způsobilosti k právním úkonům zbavena nebo omezena. Soud také fyzickou osobu omezí ve způsobilosti k právním úkonům a rozsah omezení v rozhodnutí určit, pokud takto osoba pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony.³⁵

Pokud je poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je tato jeho způsobilost omezena, je oprávněn podat návrh na náhradu škody zákonný zástupce poškozeného. Nejčastěji bude v praxi docházet k případům, kdy zákonný zástupce vykonává práva za nezletilého. Jakmile však tato osoba dovrší osmnácti let a stane se tak zletilou, práva zákonného zástupce zanikají. K tomuto může samozřejmě dojít i v průběhu probíhajícího trestního řízení. Jestliže jeden z rodičů spáchal trestný čin ke škodě vlastního nezletilého dítěte, nemůže práva poškozeného vykonávat druhý z rodičů vzhledem k možnosti střetu zájmů mezi rodiči a dítětem.³⁶

V případech, v nichž zákonný zástupce poškozeného nemůže vykonávat svá práva uvedená v odstavci 1 a je nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu práv poškozenému opatrovníka. Proti rozhodnutí o ustanovení opatrovníka je přípustná stížnost, která nemá odkladný účinek. K tomuto může dojít například v situaci, kdy jsou zákonní zástupci nezletilého hospitalizováni v nemocnici nebo pobývají dlouhodobě v cizině.

---

³³ nasciturus, § 7 odst. 1 ObčZ

³⁴ § 8 odst. 1, 2 ObčZ, § 13 ZOR

³⁵ § 9, 10 ObčZ

³⁶ R 13/1987-I

Jde-li o uplatnění nároku na náhradu škody (§ 43 odst. 3), přecházejí práva, která tento zákon přiznává poškozenému, i na jeho právního nástupce. V případě úmrtí fyzické osoby, která byla poškozeným, se stávají jeho právními nástupci jeho dědici, soud v trestní řízení musí zjistit, zda se opravdu jedná o dědice a kdo z nich pokračuje v právech poškozeného.³⁷ Právní nástupce pak vstupuje přímo do práv poškozeného, pokud poškozený uplatnil nárok na náhradu škody ve smyslu ustanovení § 43 odst. 3, nemusí ho již právní nástupce opakovat, dá pouze jasně a srozumitelně najevo, že hodná ve výkonu práv poškozeného pokračovat. Pokračovat v právním nároku poškozeného nemůže jeho nástupce pouze tehdy, pokud je uplatněný nárok na náhradu škody spojen s odškodněním bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění, neboť oba tyto nároky jsou dle ustanovení § 579 odst. 1, 2 ObčZ spojeny s osobou poškozeného a jeho smrtí zanikají.

Poškozený má dále právo dát se v řízení zastupovat zmocněncem ve smyslu ustanovení § 50. Hlavní podmínkou, která je kladena na osobu zmocněnce je, že musí mít plnou způsobilost k právním úkonům. Zmocněnec pak na základě smlouvy o zastoupení a udělené plné moci zastupuje poškozeného v trestním řízení, podává návrhy, žádosti, opravné prostředky a činí další procesní úkony jménem zastoupené osoby. Při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník.

Na bezplatnou právní pomoc má pak nárok poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, a osvědčí, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé s přibráním zmocněnce. Pokud soud shledá, že jsou podmínky splněny, ustanoví poškozenému zmocněncem advokáta. Náklady vzniklé s přibráním zmocněnce hradí stát.

Zmocněnec je pro poškozeného důležitý zejména proto, aby poškozený mohl důsledně využívat všech svých práv, která mu trestní řád přiznává. Pro poškozeného, jako osobu bez právnického vzdělání může být orientace v trestní řízení velmi náročná, a proto bývá zmocněncem nejčastěji advokát. Trestní řád i teorie věnuje pozornost zmocněnci poškozeného v souvislosti s uplatněním nároku na náhradu škody a adhezním řízením. Podle J. Kolářkové³⁸ však z praxe vyplývá, že zmocněnec sehrává u poškozeného i jinou roli. Chrání totiž poškozeného před sekundární viktimizací, u zvláště traumatizovaných nebo ohrožených obětí je totiž zmocněnec a jeho chování působení vůči poškozenému rozhodující pro to, aby ten se vůbec účastnil trestního řízení. Už jen samotná účast zmocněnce u hlavního líčení může

---

³⁷ R 16/1993 -III

³⁸ KOLÁŘKOVÁ, J. Finanční aspekty postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 5, s. 134-137.

oběti výrazně pomoci, příkladem může být oběť domácího násilí nebo znásilnění, které nevznikla materiální újma.

Právnícká osoba může být také poškozeným neboť je též způsobilá mít práva a povinnosti. Právníckými osobami jsou sdružení fyzických nebo právníckých osob, účelová sdružení majetku, jednotky územní samosprávy a jiné subjekty, o kterých tak stanoví zákon.³⁹ Právnícké osoby vznikají dnem, ke kterému jsou zapsány do obchodního nebo do jiného zákonem určeného rejstříku, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Které právnícké osoby se zapisují do obchodního rejstříku stanoví obchodní zákoník, jakožto zvláštní předpis v ustanovení § 3 odst. 1. Právnícké osoby nabývají v právní subjektivitu i způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu právě svým vznikem. Způsobilost právnícké osoby nabývat práva a povinnosti může být omezena jen zákonem.

Právní úkony právnícké osoby ve všech věcech činí ti, kteří k tomu jsou oprávněni smlouvou o zřízení právnícké osoby, zakládací listinou nebo zákonem (statutární orgány). Za právníckou osobu mohou činit právní úkony i jiní její pracovníci nebo členové, pokud je to stanoveno ve vnitřních předpisech právnícké osoby nebo je to vzhledem k jejich pracovnímu zařazení obvyklé. Překročí-li tyto osoby své oprávnění, vznikají práva a povinnosti právnícké osobě, jen pokud se právní úkon týká předmětu činnosti právnícké osoby a jen tehdy, jde-li o překročení, o kterém druhý účastník nemohl vědět. Dále můžou samozřejmě právnícké osoby jednat prostřednictvím svých zástupců, zastoupení pak vzniká na základě zákona nebo rozhodnutím státního orgánu (zákonné zastoupení) anebo na základě dohody o plné moci.

Poškozeným může být samozřejmě i *stát*, který je pak právníckou osobou (dle ustanovení § 21 ObčZ) a jedná za něho před soudem pracovník toho státního orgánu, jehož se věc týká nebo pověřený pracovník jiného orgánu.

---

³⁹ § 18 ObčZ

3. Oběť trestného činu

3.1. Pojem oběti trestného činu

Ač je oběť trestného činu osobou, které trestně sankcionované chování způsobuje největší újmu, její práva a zájmy byla dlouho dobu v trestním procesu na okraji zájmu. Teprve až v první polovině 20. století se zájem odborné veřejnosti upřel i tímto směrem. Postavení oběti bylo zkoumáno nejen z hlediska právního, ale i psycho-sociálního. V rámci kriminologie se začala vydělovat nová disciplína, která zkoumala vztah oběti k pachateli a trestnému činu, následky trestného činu z hlediska oběti a také snahu a způsob jak oběti pomoci. Tato poměrně nová vědní disciplína se nazývá *viktimologie*⁴⁰ a bývá zjednodušeně definována jako *nauka o obětech*. Předmětem viktimologie je „vědeckým způsobem zkoumat oběti trestných činů, především to, k jakým změnám dochází v chování a prožívání těch, kteří se stali obětí trestného činu. Zajímat se o to, jako roli hraje oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se spolupodílí na interakci v průběhu trestného činu.“⁴¹

Viktimologie se zaměřuje na velké množství problémů, v nichž se prolínají postupy nejen právní, ale i psychologické, sociologické a v neposlední řadě kriminální a pojímá oběť mnohem širěji než právo.

V právní oblasti je důležitým krokem iniciace a následné přijetí zákonů, které se zabývají pomocí obětem trestné činnosti. Na mezinárodním poli je za Magnu chartu obětí trestných činů po celém světě *Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci*, která stanovuje minimální standard pro zacházení s oběťmi trestných činů a přijalo ji Valné shromáždění OSN v roce 1985. Dalšími významnými mezinárodními dokumenty z této oblasti je připomíná Doporučení *Rady Evropy č. R (85) 11 z roku 1985* o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního procesu a *Rámcové rozhodnutí Rady EU z roku 2001* o postavení obětí v trestním řízení. V České republice první *zákon o odškodňování obětí trestné činnosti od 1. 1. 1998.*⁴²

---

⁴⁰ Z latinského *victima* - oběť

⁴¹ ČÍRTKOVÁ L. *Forezní psychologie.*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2004, s. 111.

⁴² Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů v platném znění

3.2. Viktimizace a typologie obětí

3.2.1 Viktimizace

Pojmem *viktimizace* se míní celý proces poškozování a působení újmy, kterým se z běžného jedince stává oběť trestného činu.⁴³ Jedná se o složitý proces, který je z psychologického hlediska komplikovanější, začíná zpravidla útokem na oběť, většinou jím však nekončí, neboť psychická újma bývá způsobena i událostmi, které na tento útok navazují.

Jedná se o jev, který je bohužel v naší společnosti velmi častý, neboť obětí trestných činů neustále přibývá a zvyšuje se tak i riziko stát se touto obětí. I široká veřejnost vnímá zvyšující se kriminalitu a brutalitu útoků, proto toto téma bývá často zpracovááno i odborníky.

Viktimizaci můžeme rozdělit do dvou fází, a to :

- a) *primární* – újma, která je způsobena a pachatelem a vzniká jako přímý nebo bezprostřední důsledek trestného činu
- b) *sekundární* – újma, která vzniká až jako druhotný jev, často v důsledku reakce formálních institucí nebo sociálního okolí. Jako častý případ bývá uváděno traumatizující jednání před soudem nebo necitlivý přístup policistů (např. netaktní pokládání otázek, nesrozumitelné vysvětlení dalšího průběhu vyšetřování).⁴⁴

Z důvodů psychologických bývá uváděna ještě třetí fáze, tzv. *terciální viktimizace*. Ta nastává tehdy, když se oběť není schopna vyrovnat s traumatem způsobeným trestným činem, i když již došlo k objektivní nápravě a odškodnění.

Tabulka⁴⁵ : Zdroje sekundární viktimizace podle obětí znásilnění

Zdroje	% obětí
Znalci (zejména psychologové a psychiatři, též gynekologové)	uvádí 70% obětí
Orgány činné v trestním řízení (policie a soudy)	uvádí 30% obětí
Rodina, známí	uvádí 20% obětí

V souvislosti s těmito fázemi viktimizace rozlišujeme primární a sekundární rány, tedy

⁴³ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2004, s. 116.

⁴⁴ tamtéž, s. 117

⁴⁵ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing 2007, s. 22.

projevy újmy u oběti. *Primárními ranami*, které vznikají v průběhu primární viktimizace je zejména fyzická újma, finanční újma a emocionální újma. Zejména emocionální újma bývá složena z mnoha hledisek a není ji jednoduché vyjádřit. *Sekundární rány* jsou pak už jen čistě psychologického rázu, nejčastějšími stavy jsou pocity izolace, pocity nedůstojnosti a pocity izolace, dále pak pocit zneuctění a stigmace, ztráta pocitů důvěry a ztráta pocity autonomie (důvěry).

Reviktimizace neboli opakovaná viktimizace oběti, je jev, kdy se jedinec stane během krátkého časového období opakovaně obětí trestného činu. V souvislosti s tímto jevem můžeme hovořit i o existenci tzv. *predestinované oběti*. Tento člověk se stává opakovaně obětí ne náhodou, ale protože vlivem určitých událostí svých dispozic je zajímavým pro pachatele, který si ho opakovaně vybere k útoku. Jedná se o tzv. smolaře nebo smolařky, které kvůli svým specifickým zvláštnostem přitahují pozornost pachatelů. Jako znak bývá uváděna⁴⁶ zranitelnost oběti, neboť pachatel jedná převážně racionálně a vybírá si oběť, která bude snadno zranitelná.

3.2.2. Typologie obětí

V rámci zkoumání obětí trestných činů se odborníci zaměřili i na podobné typy obětí některých trestných činů.

Mezi nejpoužívanější a prakticky nejcennější typologie obětí patří⁴⁷:

- a) *typologie obětí podle zažitého trestného činu* (kopírují obvyklé kategorie deliktů užívaných v kriminologii), nejčastěji se rozlišují oběti přímého fyzického násilí, oběti sexuálního násilí, oběti domácího násilí, oběti majetkovou újmu způsobenou vloupáním do soukromí a oběti podvodů
- b) *typologie obětí podle reakce na trestný čin* – oběť pasivní a odevzdaná nebo oběť aktivní
- c) *typologie obětí podle interakce „oběť – pachatel“ v době kolem spáchání trestného činu*, tato typologie vytvořená viktimologem E.A. Fattahem rozlišuje dalších pět podkategorií obětí, a to zúčastňující se oběť, nezúčastňující se oběť, provokující oběť, latentní oběť (oběť není veřejně známá, typické pro oběti psychického či sexuálního násilí) a nepravá oběť (role oběti získaná nedopatřením).

---

⁴⁶ např. ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2006, s. 190.

⁴⁷ ČÍRTKOVÁ L. *Forenzní psychologie*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2004, s. 116.

3.3. Rozlišení mezi obětí trestného činu a poškozeným

V praxi orgánů činných v trestním řízení i povědomí širší veřejnosti bývá pojem oběti a poškozeného často zaměňován, nebo nesprávně užíván jako synonymum. Pokud vyjdeme z dikce zákona, pak dle ustanovení § 2 zák. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti je obětí *fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví*. Pokud oběť následkem trestného činu zemřela, pak se za oběť považuje *i osoba pozůstalá po oběti*, která v důsledku trestného činu zemřela, jestliže této osobě zemřelý výživu poskytoval, nebo byl povinen poskytovat.

Z uvedeného je zřejmé, že oběť je dle zákona vymezena úžeji než poškozený ve smyslu ustanovení § 43 TR. Tím je totiž myšlena *osoba, které pachatel trestným činem ublížil na zdraví, způsobil majetkovou, morální nebo jinou škodu*.

Obětí dle zákona o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti může být tedy pouze osoba fyzická, to je výrazný rozdíl oproti chápání poškozené ve smyslu trestního řádu, protože poškozeným může být dále i osoba právnická a stát. Postavení poškozeného ve smyslu ustanovení § 43 TR má i Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky⁴⁸, a dále i resortní, oborové, podnikové a další zdravotní pojišťovny^{49 50} za podmínky, že uhradily zcela nebo zčásti zdravotní péči poskytovanou poškozenému zdravotnickými zařízeními nebo konkrétními lékaři na základě smluv s nimi uzavřenými.

Oběti dále musela být trestně sankcionovaným chováním pachatele způsobena škoda na zdraví. Důvodem pro toto úzké vymezení je dle V. Krále⁵¹ fakt, že takováto oběť je oproti např. poškozenému z majetkové trestné činnosti mnohem více omezena v možnosti zvýšit svoji životní úroveň. Proto je velmi žádoucí, aby takové oběti byla vyplacena pomoc alespoň ve formě zálohy na finanční odškodnění. Vymezení škody na zdraví je ovšem výše citovaným zákonem také omezeno, neboť ve dle ustanovení § 6 tohoto zákona, musí škoda na zdraví dosahovat určité hranice, tj. musí jít o vážnější újmu na zdraví, jinak se nelze peněžité pomoci ani její části domáhat. Zákon neuvádí, zda škoda musí být pouze fyzického rázu, nebo i psychického, lze tedy dovodit, že oběť může být poškozena v kterémkoliv směru. Škoda taky nemusí vzniknout bezprostředně po spáchání trestného činu, ale může být důsledkem dlouhodobějšího procesu vyvolaného právě trestně sankcionovaným jednáním. Hlavní

⁴⁸ § 2 a 3 zákona č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky ve znění pozdějších předpisů

⁴⁹ § 5 odst. 2 zákona č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách,

⁵⁰ § 13 až 17, § 40 odst. 1 a 2 zákona č. 48/1997, o veřejném zdravotním pojištění a změně a doplnění souvisejících zákonů

⁵¹ KRÁL, V. *Odškodňování obětí trestné činnosti*. C.H.Beck. Praha, 1998. s. 6-7.

hlediskem pro posouzení vzniku škody je příčinná souvislost mezi jednáním vykazujícím znaky trestné činnosti a újmou na zdraví. Újma se musí projevit nejpozději do jednoho roku od spáchané činu, jedná se o lhůtu po kterou lze nárok na náhradu škody uplatnit (§10 zák. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti).

Pokud má *spáchaný trestný čin za následek smrt*, zákon na považuje za oběť nejen osobu zemřelou, ale i osobu, kterou zemřelý vyživoval. Pozůstalým pak vzniká po zemřelé oběti nárok na náhradu nákladů na výživu podle ustanovení § 448 odst. 1 ObčZ, popř. i na náhradu přiměřených nákladů spojených s pohřbem dle ustanovení § 449 odst. 2 ObčZ. Při usmrcení vzniká pozůstalým, kterým usmrcený výživu poskytoval, vůči škůdci nárok na úhradu nákladů na výživu ve formě peněžitého důchodu. Náhrada na výživu náleží pozůstalým, pokud tyto náklady nejsou hrazeny dávkami důchodového zabezpečení poskytovanými z téhož právního důvodu (§ 448 odst. 1 ObčZ). Je nutné upozornit, že právo uplatňovat nárok ve zbylém rozsahu (tj. bolestné, ztížení společenského uplatnění, nepřisouzená náhrada za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti a po jejím skončení, náhrada ztráty na důchodu a náhrada nákladů léčení) smrtí oprávněného na pozůstalé nepřechází.

3.4. Odškodňování obětí dle zák. č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů

Zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti nabyl účinnosti k 1. 1. 1998. Je nutné si uvědomit, v jaké době byl přijat. Období poloviny 90. let byl dobu nestále stoupající kriminality, která právě v době přijetí tohoto zákona dosáhla svého vrcholu.⁵² Z logiky věci tedy vyplývá, že v důsledku zvyšující kriminality stoupl i počet poškozených a na tuto situaci byl nucen reagovat i zákonodárce. J. Jelínek⁵³ uvádí, že předchozí právní úprava neuspokojovala poškozeného zejména v případech, kdy pachatel zůstal neznámý, na útěku nebo zcela bez prostředků, případně nebyl ochoten škodu uhradit. Bylo tedy nutné přijmout takovou právní úpravu, která by umožňovala alespoň částečnou kompenzaci újmy poškozeného ze státních prostředků, nutné se to jevílo zejména u újmy na zdraví. Nová

---

⁵² RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. C. H. Beck, Praha 2007, s. 611

⁵³ JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Karolinum, Praha 1998, s. 138 až 139.

úprava byla také nutná proto, aby odpovídala mezinárodním doporučením⁵⁴ a standardům.

Česká republika přistoupila k přijetí tohoto zákona ve srovnání s jinými členskými zeměmi EU poměrně pozdě (např. Velká Británie už v roce 1964, Finsko v roce 1973, Irsko v roce 1974, Německo a Nizozemí v roce 1976, Francie v roce 1977, Švédsko v roce 1978, Rakousko v roce 1982, Lucembursko a Švýcarsko v roce 1984, Belgie v roce 1985, Portugalsko v roce 1991).

Podstatou zákona č. 209/1997 tedy je zakotvení podmínek, za nichž stát poskytne finanční pomoc na částečné odškodnění těch, kterým v důsledku trestného činu byla způsobena vážnější újma na zdraví a kteří objektivně nemají možnost v přijatelné lhůtě dosáhnout náhrady škody na pachateli. Jednalo se o první právní předpis, který věnoval pozornost obětem trestné činnosti a také tento pojem „oběť trestného činu“ zanesl do našeho právního řádu.

Zákon je vystavěn na několika základních principech. První je, že stát poskytuje za zákonem stanovených podmínek pomoc jen omezeném rozsahu, a to dle ustanovení § 2 odst. 1 cit. zák. na odškodnění jen újmy na zdraví (zákon uvádí termín škoda na zdraví). Právě taková újma na zdraví je totiž nejčastějším důvodem, který ztěžuje poškozenému možnost, aby dosáhl vlastními silami té úrovně, kterou měl před touto újmou.

Druhým principem je, že stát poskytuje pomoc jen na částečné odškodnění. Pokud se jedná o poskytnutí pomoci na žádost poškozené osoby, poskytne stát pomoc v paušální částce 25 000 Kč, nebo ve výši, která představuje obětí prokázanou ztrátu na výděлку a prokázané náklady spojené s léčením⁵⁵, snížené o součet všech částek, které oběť z titulu náhrady škody již obdržela; pomoc nesmí přesáhnout ve svém součtu částku 150 000 Kč, nebo

Pozůstalému po poškozené osobě poskytne stát pomoc v paušální částce 150 000 Kč; pomoc nesmí ve svém součtu přesáhnout částku 450 000 Kč, a je-li počet obětí více než tři osoby, poskytovaná částka se u každé oběti přiměřeně krátí.

Jestliže o náhradě škody bylo již rozhodnuto pravomocným rozsudkem, je výše způsobené škody zjištěná v rozsudku závazná pro stanovení pomoci v rozsahu, v jakém o škodě již bylo rozhodnuto. Pokud se jedná o ztrátu na výděлку, je možno odškodnit i výdělek, který ujde v budoucnosti.

Pomoc může být snížena nebo se nepřizná s přihlédnutím k sociální situaci oběti a k tomu do jaké míry oběť spoluzavinila vznik škody, a zda oběť využila všech zákonných

---

⁵⁴ Evropská úmluva o odškodňování obětí trestných činů, přijata ve Štrasburku 24. listopadu 1983. Česká republika k ní přistoupila 15. října 1999, a Úmluva byla vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv pod číslem 141/2000 a pro Českou republiku tak vstoupila v platnost k 1.1.2001.

⁵⁵ § 445 až 447 a § 449 odst. 1 OZ

prostředků, aby uplatnila nárok na náhradu škody na pachateli nebo na jiné osobě, která je povinna škodu uhradit.

Dalším principem je, že zákon stanovuje důvody, pro které nárok na peněžitou pomoc nevznikne. Podle ustanovení § 6 cit. zák se jedná Pomoc stát neposkytne, jestliže oběť:

a) je stíhána jako spoluobviněná v trestním řízení vedeném pro trestný čin, v důsledku kterého byla poškozena na zdraví nebo byla účastníkem takového trestného činu⁵⁶.

b) nedala souhlas k trestnímu stíhání pachatele trestného činu v případě, kdy tento souhlas je podmínkou zahájení trestního stíhání nebo pokračování v něm, anebo vzala-li takový souhlas zpět, nebo

c) neposkytla orgánům činným v trestním řízení potřebnou součinnost zejména tím, že bez zbytečného odkladu nepodala oznámení o trestném činu, v souvislosti s nímž požaduje náhradu škody, nebo jako svědek v trestním řízení využila s odvoláním na svůj poměr k pachateli práva odepřít výpověď.

Stát neposkytne pomoc též tehdy, jestliže celková výše bodového hodnocení za bolest nedosahuje hodnoty alespoň 100 bodů⁵⁷.

Posuzování žádosti by mělo být co nejméně formální a rychlé, aby se i oběti dostalo rychlé pomoci. Proto také oběť musí podat žádost o poskytnutí pomoci u Ministerstva spravedlnosti nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy se oběť dozvěděla o škodě způsobené trestným činem, jinak právo zaniká. V případech, že žadatel splní všechny podmínky, je Ministerstvem spravedlnosti vyplacena přiznaná peněžitá pomoc.

Stát má ovšem dle ustanovení § 12 cit. zák právo na to, aby mu byla po uplynutí zákonné lhůty pomoc vrácena. Oběť, které byla poskytnuta pomoc, je totiž povinna do pěti let ode dne, kdy jí byla poskytnuta pomoc, odvést na účet Ministerstva spravedlnosti částku, které obdržela jako náhradu škody až do výše poskytnuté pomoci. Stát musí toto svoje právo uplatnit nejpozději do dvou po marném uplynutí této pětileté lhůty, jinak jeho právo zaniká. Z důvodu sociální situace oběti se může stát vzdát práva na vrácení peněžitě pomoci, kterou oběti poskytl, žádost musí o toto prominutí vrácení pomoci požádat. Vztah mezi státem a obětí, které poskytl peněžitou pomoci je vztahem občanskoprávním (§ 13 cit. zák.). Dle J. Jelínka⁵⁸ nelze považovat za náhradu škody poskytnuté pojistné plnění, neboť má zcela odlišnou právní povahu a oběť tedy nemusí částku poskytnutou z tohoto plnění vracet.

---

⁵⁶ § 22, 23 a 24 TZ

⁵⁷ Bodová sazba je určována podle bodového ohodnocení přílohy č. 1 až 4 vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášky č. 50/2003 Sb. Hodnotu bolestného stanoví lékařský posudek, který podává ošetřující lékař.

⁵⁸ JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Karolinum, Praha 1998, s. 155.

Obětí se podle ustanovení §2 odst. 1 cit. zák. rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Za oběť se ve smyslu ustanovení § 2 odst. 2 cit. zák. považuje i osoba pozůstalá po oběti, která důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu. Pomoc může být poskytnuta i tomu, kdo se stane obětí trestného činu v zahraničí, splní-li veškeré zákonem stanovené předpoklady. Pomoc spočívá v jednorázovém poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem.

Za trestný čin se pro účely poskytnutí pomoci podle cit. zákona považuje jednání, které má znaky trestného činu podle trestního zákoníku, nebo jeho pokusu.

Pomoc se poskytne, pokud škoda na zdraví nebo v důsledku smrti způsobená trestným činem nebyla plně uhrazena. Zákon tady jasně ukazuje požadavek, že vzniklou újmu by měl hradit prioritně pachatel trestného činu, v jehož důsledku ke škodě došlo. Pomoc se poskytne, jestliže o vině pachatele trestného činu, kterým byla způsobena škoda na zdraví, bylo rozhodnuto odsuzujícím rozsudkem nebo rozsudkem, kterým byl pachatel pro nepřičetnost zproštěn obžaloby. Často však může dojít s situacím, kdy pachatel trestného činu nebude znám a trestní stíhání tak nebude zahájeno. Oběti bude pomoc poskytnuta i v těchto případech, nejsou-li na základě výsledku šetření orgánů činných v trestním řízení důvodné pochybnosti o tom, že se stal trestný čin, v důsledku kterého byla oběti způsobena škoda na zdraví.

Peněžítá pomoc pro oběti zahrnuje:

- náhradu ušlého výdělku,
- náhradu nákladů, které jim vznikly v souvislosti s léčením (např. léky, zdravotnické pomůcky apod.),
- náhradu nákladů na dopravu v souvislosti s léčením a rehabilitací, přibrání cizí osoby pro pomoc v domácnosti nebo při ošetřování.

Pozůstalí mohou dostat pomoc na:

- náklady na pohřeb, smuteční obřad, zřízení hrobu, pomníku
- dále pak výživné, které jim zemřelá oběť poskytovala nebo byla povinna poskytovat.

Za občana České republiky se ve smyslu ustanovení § 14a cit. zák. považuje:

- a) státní občan České republiky, pokud má na území České republiky místo trvalého pobytu nebo pokud se na území České republiky obvykle zdržuje,
- b) cizinec, pokud se na území České republiky v souladu se zvláštními právními předpisy

pobývá nepřetržitě po dobu delší než 90 dnů, nebo

c) cizinec, který požádal o udělení azylu nebo kterému byl udělen azyl na území České republiky.

V návaznosti na Směrnici Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů⁵⁹ je zákonem č. 209/1997 Sb. upraveno také poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti v tzv. přeshraničních případech s členskými státy Evropské unie. Přeshraničním případem s členskými státy Evropské unie se pro účely tohoto zákona rozumí případ, kdy o poskytnutí pomoci oběti trestného činu rozhoduje příslušný orgán členského státu Evropské unie, na jehož území byl trestný čin spáchán, v případech, kdy obětí byla osoba, která má místo trvalého pobytu nebo se obvykle zdržuje na území jiného členského státu Evropské unie.

Ministerstvo spravedlnosti rozhoduje o poskytnutí pomoci v přeshraničních případech osobám, které mají místo trvalého pobytu nebo se obvykle zdržují na území jiného členského státu Evropské unie, pokud se na území České republiky staly obětí trestného činu.

Osobám s trvalým pobytem na území České republiky, které se staly obětí trestného činu, který byl spáchán na území jiného členského státu Evropské unie, poskytuje Ministerstvo spravedlnosti potřebnou součinnost k tomu, aby žádost o poskytnutí peněžité pomoci v přeshraničních případech splňovala všechny náležitosti stanovené právem příslušného členského státu Evropské unie, jehož orgán bude o poskytnutí peněžité pomoci rozhodovat.

Cizí státní příslušník, který není podle cit. zákona považován za občana České republiky nebo není osobou, která má místo trvalého pobytu nebo se obvykle zdržuje na území jiného členského státu Evropské unie, může požadovat pomoc jako oběť trestného činu spáchaného na území České republiky pouze za podmínek a v rozsahu stanoveném vyhlášenou mezinárodní smlouvou, kterou je Česká republika vázána.⁶⁰

---

⁵⁹ Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodnění obětí trestných činů

⁶⁰ Evropská úmluva o odškodňování obětí trestných činů, přijata ve Štrasburku 24. listopadu 1983. Česká republika k ní přistoupila 15. října 1999, a Úmluva byla vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv pod číslem 141/2000 a pro Českou republiku tak vstoupila v platnost k 1.1.2001.

3.5. Poskytování jiné než finanční pomoci obětem

Vedle finanční pomoci, na kterou má oběť právo, často vyžaduje i pomoc jinou, která nemá finanční charakter. Zásah do psychické či společenské stránky života, může být v důsledku trestného činu opravdu velká a oběť se s nastalou situací nemusí vždy být schopna vyrovnat sama.

Pokud oběť potřebuje pomoc odborníků, může se obrátit na státní instituci nebo neziskovou organizaci, která se pomocí obětem trestných činů zabývá. Právě neziskové organizace jsou dodnes jako jedny z mála všestranně seznámeny s problémy trestnou činností postižených osob. S oběťmi totiž přicházejí do kontaktu v každodenní realitě, na rozdíl od většiny příslušných státních institucí, které se věnují spíše pachatelům trestné činnosti a s nimi spojené problematice. Nestátní organizace i významnou měrou svými informacemi přispěly ke zvýšení zájmu o osoby postižené kriminalitou mezi širší veřejností.⁶¹

Níže se pokusím představit několik organizací zabývajících se touto problematikou, není mým cílem přinést úplný výčet, spíše se zaměřit na ty nejvýznamnější.

Intervenční centra

Byla zřízena na základě ustanovení § 60a zákona o sociálních službách⁶² k. 1. 1. 2007. Jedná se o jeden z pilířů pomoci obětem domácího násilí (např. vedle institutu vykázaní ze společného obydlí, předběžného opatření podle § 76b OSŘ, a trestního stíhání pro TČ Týrání osoby ve společném obydlí dle § 199 TZ).

Intervenční centra poskytují pomoc zejména osobám ohroženým násilným chováním vykázané osoby dle zákona o policii.⁶³ Na základě tohoto vykázaní ze společného obydlí podle je osobě ohrožené násilným chováním vykázané osoby nabídnuta pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázaní intervenčnímu centru. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta rovněž na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývající s ní společné obydlí nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví. Sociální služby v intervenčním centru jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní nebo pobytové. Pomoc intervenčního centra spočívá hlavně v sociálně terapeutické činnosti a

⁶¹ MARTINKOVÁ, M., MAREŠOVÁ, A. Oběti trestné činnosti v České republice očima kriminologů. *Trestní právo*, roč. 2002, č. 1, s. 2-8.

⁶² zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v.p.p.

⁶³ § 21a a 21b zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

pomoci při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Součástí služby je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.⁶⁴

V současné době působí na území České republiky 15 intervenčních center, a to IC Brno, IC České Budějovice, IC Hradec Králové, IC Jihla, IC Liberec, IC Ostrava, IC Havířov, IC Olomouc, IC Pardubice, IC Plzeň, IC Praha, IC Kladno, IC Sokolov, IC Ústí nad Labem, IC Zlín.⁶⁵

Krizová centra

Krizová pomoc poskytují tzv. krizovou pomoc, tou se dle ustanovení § 60 zákona o sociálních službách rozumí terénní, ambulantní nebo pobytová služba na přechodnou dobu poskytovaná osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svoji nepříznivou sociální situaci vlastními silami. Tato služba zahrnuje zejména tyto základní činnosti: poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Podobně jako krizová centra zaměřená na pomoc dospělým, kteří se ocitli v takto tíživé životní situaci, existují i specializovaná dětská krizová centra.

Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí poskytuje odbornou, bezplatnou a diskrétní pomoc obětem a svědkům trestných činů, včetně morální a emocionální podpory⁶⁶. Cílem činnosti je zlepšení právního postavení poškozených v trestním řízení a ve společnosti, zvýšení informovanosti občanů i veřejné správy o problémech obětí trestné činnosti, zvýšení informovanosti o možnostech a prostředcích, prevence kriminality, zejména o zásadách chování, které snižují riziko stát se obětí trestného činu. Dále také bezprostřední, bezplatná, odborná a diskrétní pomoc obětem v síti poraden BKB formou morální, psychologické a právní pomoci a zpracování a předkládání podnětů k zákonodárným iniciativám, spolupráce při tvorbě zákonů

---

⁶⁴ Sociální revue. *Intervenční centra pro oběti domácího násilí* [online]. C 2008-07-01 [cit. 2011-04-30]. Dostupné na <<http://socialnirevue.cz/item/intervencni-centra-pro-obeti-domaciho-nasili>>.

⁶⁵ Bílý kruh bezpečí. Seznam intervenčních center [online]. C 2011-04-15 [cit. 2011-04-30]. Dostupné na <<http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/intervencni-centra/adresar-intervencnich-center-cr-kontakty-pro-verejnost/r91>>.

⁶⁶ Čerpáno z www stránek Bílého kruhu bezpečí [cit. 2011-04-30]. Dostupné na <<http://www.bkb.cz/index.php>>.

od věcného záměru.

Asociace občanských poraden

Asociace občanský poraden sdružuje 42 občanských poraden, jejich detašovaných pracovišť a kontaktních míst celkem v 66 místech v České republice, které ročně zodpoví 60 tisíc dotazů.⁶⁷ Předmět jejich činnosti je velmi široký, kromě pomoci obětem trestných činů poskytují i právní pomoc v oblasti majetkoprávní, rodinné, pojištění, sociální oblasti, ochrany spotřebitele, veřejné správy a další.

V oblasti poskytování právní pomoci obětem trestných činů spolupracují s Probační a mediační službou České republiky (PMS ČR). Dlouhodobým cílem projektu je vytvoření širší funkční sítě služeb pro oběti trestných činů. Realizátoři projektu vycházejí při práci s oběťmi z principů restorativní justice, kde je usilováno o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, mapování jeho zájmů a potřeb v rámci řešeného případu a také úsilí o obnovení pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

Pomoci obětem trestných činů se věnují občanské poradny v těchto městech: Havířov, Šumperk, Hradec Králové, Jihlava, Nymburk, Opava, Ostrava-Přívoz, Písek, Praha 1, Uherské Hradiště a Valašské Meziříčí.

Linky důvěry

Linky důvěry působící na území České republiky, jsou sdruženy pod hlavičkou občanského sdružení České asociace pracovníků linek důvěry, které působí již od svého vzniku v roce 1995.

V současné době je v České republice téměř čtyřicet linek důvěry⁶⁸, které pracují na stejném principu: nabízejí anonymní telefonický kontakt za účelem rozhovoru o aktuálních problémech neodkladného nebo naléhavého charakteru. Kromě pomoci při zvládnání různých krizových stavů poskytují také informace o službách a kontaktech vhodných navazujících zařízení.

---

⁶⁷ Čerpáno z [www stránek Asociace občanských poraden](http://www.obcanskeporadny.cz/) [cit. 2011-04-30]. Dostupné na <<http://www.obcanskeporadny.cz/>>.

⁶⁸ Seznam linek důvěry působících na zemi České republiky [cit. 2011-04-30]. Dostupné na <<http://www.capld.cz/show.php?sk=9>>.

4. Procesní práva poškozeného

Postavení poškozeného je definováno tím, že je procesní stranou ve smyslu ustanovení §12 odst. 6 TŘ, s tím samozřejmě souvisí celá řada procesních práv, která může v řízení uplatňovat zcela samostatně, neboť má zájem na řádném proběhnutí trestního řízení a má zcela rovnocenné postavení s ostatními procesními stranami. „Procesní práva poškozeného, která mu v řízení náležejí pak sledují tři cíle, jedná se o morální satisfakci, neboť poškozený je osobou, která je trestným činem bezprostředně dotčena a má tedy zájem na prokázání viny pachatele a jeho následném odsouzení, dále pak jde o vyřešení konfliktu mezi pachatelem a poškozeným a také přiznání náhrady škody poškozenému v adhezním řízení.“⁶⁹

Postavení poškozeného v trestním procesu je však často limitováno tím, že v řízení vystupuje jako svědek.

Jak jsem uvedla již výše, poškozený je stranou trestního řízení, která je na ostatních stranách nezávislá a samostatná a považuji za nutné zdůraznit, že je stranou zcela nezávislou na státní zástupci. Zájmy poškozeného a státního zástupce se mohou často překrývat či být až totožné, ale v konkrétních případech může docházet i k rozporům. A. Růžek⁷⁰ uvádí že, za stavu, kdy jsou na sobě obě tyto výše zmíněné strany nezávislé hrozí rozpory zejména proto, že u poškozeného je vždy nebezpečí, že jeho vystupování v trestním řízení může být ovlivněno jeho osobními pohnutkami. Zjistí – li toto státní zástupce, musí vyvracet neopodstatněné návrhy nejen obžalovaného, ale i poškozeného. Domnívám se, že tato situace jistě není žádoucí, neboť práva přiznaná poškozenému v trestním řízení mají sloužit pouze k prosazování a ochraně jeho oprávněných zájmů. Ale je také nutné podotknout, že je to právě poškozený, kdo je často na celé věci nejvíce zainteresován, neboť jeho se celá věc nejvíce dotýká emoční odpoutání proto není často možné.

Dle J. Jelínka⁷¹ může dojít k rozporům mezi státní zástupcem a poškozeným např. v otázce hodnocení skutkového stavu a jeho právního posouzení. Spornou může být otázka způsobu provedení činu, zda se jednalo o útok vyprovokovaný či nikoliv, otázka míry zavinění, jeho pohnutky, apod. Rozpory se mohou projevit také při hodnocení oprávněnosti uplatňovaného nároku na náhradu škody co do základu a výše tohoto nároku.

Poškozený je dle teorie řazen k orgánům vykonávajícím žalobní funkci a v procesu

---

⁶⁹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. C. H. Beck, Praha 2007, s. 244.

⁷⁰ RŮŽEK, A. *Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení*. Praha: ČSAV, 1964, s. 99, 100.

⁷¹ JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Karolinum, Praha 1998, s. 39 a 40.

stojí na straně obžaloby. Poškozený však na rozdíl od státního zástupce či policejního orgánu nemusí vystupovat nestranně (srov. ustanovení § 2 odst. 5 věta druhá a třetí, § 30 odst. 1 TŘ), může tedy uvádět pouze skutečnosti svědčící o vině obviněného. Je nutné si uvědomit, že poškozený není osobou, která má dispoziční právo, nemůže tedy obžalobu podat, ani ji vzít zpět nebo zastupovat.

Okruh práv, které tedy náleží poškozenému při jeho aktivní účasti v trestním řízení je značně široký a často nepřehledný, procesní práva poškozeného bývají obvykle dělena dle různých kritérií. Já v této práci vycházím z dělení J. Jelínka⁷², dle kterého můžeme tato práva rozdělit na:

- a) práva, která náleží každému poškozenému bez rozdílu, tedy bez ohledu na možnost žádat náhradu škody,
- b) práva, která náleží jen těm poškozeným, kteří mají podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody způsobenou trestným činem.

Charakteristiku práv náležejících všem poškozeným nebo pouze poškozeným, kteří mají podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody uvádím v dalších podkapitolách.

4.1. Práva společná všem poškozeným bez ohledu na možnost žádat náhradu škody

Katalog práv náležejících poškozenému, který uvádí J. Jelínek⁷³ je zřejmě nejobsáhlejším a nejucelenějším, který v teorii najdeme. Není mým úmyslem obsáhnout v této práci všechna práva, která poškozenému náleží, budu se věnovat jen těm nejdůležitějším a v praxi nejčastěji vyskytovaným.

Jedná se tedy o:

- právo být *poučen o svých právech* a právo na poskytnutí plné možnosti k jejich uplatnění (§ 46 TŘ), zvláštním případem poučovací povinnosti je povinnost orgánů činných v trestním řízení poskytnout oběti poučení o podmínkách, za nichž lze žádat poskytnutí peněžité pomoci od státu podle zvláštního zákona⁷⁴;
- právo být poučen o možnosti *žádat informace* o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl, odsouzený byl propuštěn z výkonu ochranného léčení nebo

---

⁷² JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Karolinum, Praha 1998, s. 40-43.

⁷³ tamtéž, s. 42.

⁷⁴ Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů v platném znění

z jeho výkonu uprchl, nebo odsouzený byl propuštěn z výkonu zabezpečovací detence nebo z jejího výkonu uprchl (§ 44a odst. 1 TŘ) ; toto právo náleží nejen poškozenému, ale i svědkovi, oběma v případě, že orgán činný v trestní řízení shledá, že poškozenému nebo svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě;

- na právo zmíněné v předchozím bodu navazuje právo podat žádost o uvedení příslušných informací dle ustanovení § 44a odst. 2 TŘ;
- právo, aby s poškozeným bylo jednáno tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení, a aby vždy byla šetřena jeho osobnost a jeho ústavou zaručená práva (§ 52 TŘ);
- právo používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka (§2 odst. 14 TŘ);
- právo činit *návrhy na doplnění dokazování*, a to již v průběhu přípravného řízení i později v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání konaném o odvolání (§ 43 odst. 1, § 215 odst. 4, § 235 odst.2, § 263 odst. 5 až 7 TŘ);
- právo *nahlížet do spisů*, s výjimkou protokolu o hlasování, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si z nich na své náklady kopie spisů a jejich částí (§ 65 TŘ),
- právo žádat státního zástupce, aby mu byly *do vlastních rukou doručeny opisy rozhodnutí*, proti kterým může podat opravný prostředek (§ 64 odst. 1 písm. b) TŘ);
- právo žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu (§ 157a odst. 1 TŘ);
- právo na doručení usnesení o odložení věci, pokud je poškozený znám a právo podat stížnost proti tomuto usnesení (§ 159a odst. 5 a 6 TŘ);
- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení o postoupení věci jinému orgánu a právo napadnout takové usnesení stížností (§ 171 odst. 2 TŘ);
- právo být vyrozuměn o zastavení trestního stíhání a právo napadnout takové usnesení stížností (§172 odst. 3 TŘ);
- právo být vyrozuměn o přerušení trestního stíhání (§ 173 odst. 3 TŘ);
- právo být vyrozuměn o podání obžaloby, je-li pobyt nebo sídlo poškozeného známo (§176 odst. 1 věta druhá TŘ);
- právo být vyrozuměn policejním orgánem nebo státním zástupcem o odložení nebo odevzdání věci ve zkráceném přípravném řízení (§ 179c odst. 1 věta druhá TŘ);

- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení státního zástupce o podmíněčném odložení podání návrhu na potrestání (§ 179c odst. 2 písm. g), § 179g TŘ), jakož i usnesení státního zástupce o tom, že se podezřelý osvědčil (§ 179h odst. 1 TŘ), a též právo podat proti těmto osvědčením stížnost (§ 179g odst. 4 a § 179h odst. 4 TŘ);
- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení státního zástupce o odložení věci za současného schválení narovnání (§ 179c odst. 2 písm. f) TŘ), a právo podat proti těmto usnesením stížnost (§ 309 odst. 2 TŘ per analogiam, § 179 odst. 4 a § 179h odst. 4 TŘ);
- právo *vyslovit souhlas ke schválení narovnání* státním zástupcem nebo soudem (§ 309 odst. 1 TŘ) a podat stížnost proti rozhodnutí o schválení narovnání, které mu bylo doručeno (§ 309 odst. 2 TŘ);
- právo na *doručení opisu obžaloby*, jsou-li jeho pobyt nebo sídlo známé (§ 196 odst. 1 TŘ);
- právo *zúčastnit se hlavního líčení* s tím, že musí být vyrozuměn o době a místě konání hlavního líčení se zachováním zpravidla třídní lhůty k přípravě (§198 odst. 1 a 2 TŘ);
- právo *klást se souhlasem předsedy senátu vyslýchaným osobám otázky* tehdy, když předseda senátu své dotazy skončil a když už nemají otázky členové senátu (§ 215 odst. 1 TŘ);
- právo *vyjádřit se k věci před skončením řízení* (§ 43 TŘ), tímto vyjádřením je při hlavním líčení závěrečná řeč, kterou je poškozený oprávněn přednést, pokud je poškozený zastoupen zmocněncem, promluví jeho zmocněnec (§ 216 odst. 2 TŘ), poškozený však nemůže přednést svoji řeč jako poslední a nemůže také pronést repliku, toto právo náleží pouze obžalovanému (§ 216 odst. 3 TŘ, § 217 TŘ);
- právo zúčastnit se veřejného zasedání o odvolání, z tohoto důvodu musí být poškozený vyrozuměn o nařízení veřejného zasedání se zachováním alespoň třídní lhůty k přípravě (§ 233 TŘ), zde poškozenému přísluší obdobná práva jako v hlavní líčení, poškozeném také náleží právo vyjádřit se k věci před skončením veřejného zasedání o odvolání (§ 238 TŘ ve spojení s § 216 odst. 2 TŘ);
- právo dát se zastupovat zmocněncem (§ 50 TŘ) a v případech uvedených v § 44 TŘ společným zmocněncem;

- právo na poučení dle zvláštního zákona⁷⁵, jsou-li v trestním řízení projednávány utajované informace (§ 51b odst. 1 a 2 TŘ);
- právo podat návrh, aby soud odsouzenému uložil povinnost uhradit mu zcela nebo zčásti náklady související s jeho účastí v trestním řízení (§ 51a TŘ);
- právo dát *podnět k zahájení trestního stíhání* a právo na přijetí jeho oznámení (§ 158 odst. 2 TŘ), toto právo však není specifické pouze pro poškozeného, naopak ho má každá osoba bez zvláštního zákonného zmocnění ;
- právo *vyjádřit souhlas s trestním stíháním, neudělit ho nebo vzít zpět* (§ 163 TŘ);
- právo vznést proti osobě znalce, jeho odbornému zaměření či proti formulaci otázek námitky (§ 105 odst. 3 TŘ);
- právo učinit podnět ke *stížnosti pro porušení zákona* (§ 466 TŘ).

Výčet těchto procesních práv svědčících poškozenému není samozřejmě úplný, další práva mu přiznává jak trestní řád (např. námitka podjatosti, která však v řízení svědčí i dalším osobám, viz § 30 a § 31 TŘ), tak i zvláštní zákony⁷⁶. Na následujících řádcích se blíže vyjádřím k některým vybraným právům, které považuji pro poškozeného za důležitá.

Na první místě ve výčtu práv náležejících poškozenému jsem uvedla právo vyplývající z ustanovení § 46 TŘ, tedy být orgánem činným v trestním řízení poučen o svých právech a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění. V souvislosti s tímto právem je nutné si uvědomit, že ze zákony vyplývající poučovací povinnost orgánu činného v trestním řízení se vztahuje pouze na procesní práva a povinnosti poškozeného, nikoliv tedy na práva hmotněprávní povahy. Toto stanovisko potvrdila i judikatura⁷⁷, která uvádí, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny poučit poškozeného jen o procesních právech, které mám poškozený v trestním řízení, ne však o jiných právech, resp. povinnostech. Komentář k trestnímu řádu⁷⁸ toto odůvodňuje souvislostí vyplývající z ustanovení § 46 s 43 odst. 1, 3 TŘ a ze také zásady rovnosti účastníků v řízení (čl. 37 odst. 3 LPS). Z těchto důvodů soud například nemůže poučit poškozeného, který uplatnil nárok na náhradu škody, že dle úvahy soudu mu přísluší více než nárokuje. Soud se v těchto případech musí řídit také zásadou nestrannosti vedení soudního řízení jak vyplývá z ustanovení čl. 36 odst. 1 LPS.

Právo poškozeného *žádat informace o nebezpečném obviněném* dle ustanovení § 44a

⁷⁵ ustanovení § 58 odst. 5 zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnosti způsobilosti ve znění pozdějších předpisů

⁷⁶ např. ustanovení § 45, § 54 odst. 1, § 62 odst. 3, § 64 odst. 4, § 65 odst. 3, § 66 odst. 2 a § 70 odst. 4 ZSM

⁷⁷ např. R 2/1970

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní řád, Komentář-Díl I.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s.337.

bylo trestní řádu novelou provedenou zákonem č. 283/ 2004 Sb. s účinností od 1. 7. 2004. Důvodem pro zařazení tohoto ustanovení byla ochrana poškozeného, neboť dle poznatků praxe a organizací zaměřujících se na pomoc obětem trestných činů nastávají často situace, kdy se pachatel násilného trestného činu vrací zpět k oběti, aby jí ublížil. Je tedy zřejmé, že poškozený má právo být informován o tom, zda a kdy byl pachatel propuštěn nebo uprchl z vazby či výkonu trestu odnětí svobody, z výkonu ochranného léčení nebo zabezpečovací detence. Tyto informace poskytuje poškozenému orgán činný v trestním řízení na jeho žádost, tu poškozený podává k soudu nebo v přípravném řízení státnímu zástupci. O takto podané žádosti je také nutné bez průtahů vyrozumět příslušnou věznicí (§ 70 a odst. 1 písm. j), věznice vyrozumí poškozeného o požadovaných skutečnostech vhodným způsobem v den, kdy k propuštění nebo útěku došlo. V případě, že poškozený podal tuto žádost podle ustanovení § 44a, zašle předseda senátu spolu s nařízením výkonu trestu příslušné věznicí i informace o poškozených, které je v uvedených případech třeba vyrozumět.

Toto právo zajisté přispívá k ochraně poškozeného před dalším útokem nebezpečného pachatele, ovšem v některých situacích by bylo vhodné, aby tuto povinnost informovat měli orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti. Například v případech, kdy obviněný nebo odsouzený vyhrožuje svědkovi, poškozený by měl být informován i v případě, kdy sice o těchto výhrůžkách ví a je poučen o možnosti žádat informace, ale na základě vlastního úsudku toto riziko zlehčuje. Je totiž nepřijatelné, aby orgán činný v trestním řízení, který o hrozícím riziku ví, poškozeného, který věc bagatelizuje, neinformoval jen z důvodu nepodané žádosti.⁷⁹

Problematické může být i informování poškozeného o propuštění obviněného z výkonu trestu ten den, kdy opravdu došlo k fyzickému opuštění věznice. Pokud poškozenému opravdu hrozí riziko, bylo by vhodnější ho informovat v okamžiku, kdy bylo o tomto propuštění rozhodnuto, aby se mohla na tuto situaci lépe připravit.

Posledním právem svědčícím každému poškozenému, o kterém se podrobněji zmíním je *právo nahlížet do spisů*. Jedná se totiž o právo, které je velmi významné, neboť poškozenému má díky tomuto oprávnění možnost být informován o všech provedených úkonech, přijatých opatřeních a zejména skutkovém a právním stavu věci. Poškozený si tak na základě těchto informací může rozmyslet, jaký bude jeho další postup, zda po vydání rozhodnutí podá řádný opravný prostředek apod.⁸⁰ Poškozený má právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka podle ustanovení § 55 odst. 2 TR,

---

⁷⁹ VANTUCH, P. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 1, s. 16-17.

⁸⁰ VANTUCH, P. K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 6, s. 146-147.

činit z nich výpisky a pořizovat na své náklady kopie spisů.

Ačkoliv je z výše uvedeného přehledu práv může zřejmé, že i poškozený bez nároku na náhradu disponuje s rozsáhlým množstvím oprávnění, které může ve svůj prospěch v trestním řízení využívat, mohou v praxi nastat problémy. L. Petříček uvádí⁸¹, že soudy někdy poškozenému, který neuplatnil nárok na náhradu škody zákonem přiznaná práva odmítají. Pokud poškozený svá práva před soudem uplatní, ten často nereaguje nebo je odmítne s neformálním přípisem s poukazem na skutečnost, že poškozený neuplatnil právo na náhradu škody. Poškozený nemá proti takovému postupu žádnou de facto žádnou možnost obrany. Může postupovat také neformální postupem, např. osobní či telefonické intervence u soudu nebo podání neformální stížnosti k nadřízenému soudu, či Ministerstvu spravedlnosti.

4.2. Práva poškozeného s nárokem na náhradu škody

Poškozenému, kterému dle zákona přísluší vůči obviněnému nárok na náhradu škody způsobené trestným činem, náleží kromě práv uvedených v předchozí podkapitole ještě další práva, opět se opírám o katalog práv uvedených J. Jelínkem⁸², jedná se tedy o:

- právo uplatnit proti obviněnému *nárok na náhradu škody* (§ 43 odst. 3 TŘ, §§ 228 a 229 TŘ);
- právo učinit *návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného* (§ 47 odst. 1, 2 TŘ), právo být vyrozuměn o zajištění nároku (§ 47 odst. 9 TŘ) včetně práva stížnosti proti rozhodnutí o zrušení nebo omezení zajištění nároku na náhradu škody nebo vynětí ze zajištění (§ 49 TŘ);
- právo podat stížnost proti rozhodnutí o zrušení zajištění nároku poškozeného s ohledem na složení peněžité jistoty (§ 47 odst. 1 TŘ, ve spojení s § 47a odst. 4 TŘ) nebo proti rozhodnutí o zrušení nebo omezení peněžité jistoty, která byla složena (§ 47a odst. 2 TŘ, ve spojení s § 47a odst. 4 TŘ);
- právo podat návrh na rozhodnutí soudu, že má nárok na *právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu* (§ 51a odst. 1 a 2 TŘ) a právo podat stížnost proti usnesení o zamítnutí návrhu nebo proti usnesení o zproštění povinnosti zastupovat poškozeného (§ 51a odst. 4 TŘ);

---

⁸¹ PETŘÍČEK, L. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 6-7, s. 62-67.

⁸² JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Karolinum, Praha 1998, s. 43-46.

- právo poškozeného, který má nárok na ustanovení zmocněnce (§ 51a odst. 1 TŘ), žádat, aby předseda senátu a v přípravném řízení stání zástupce rozhodli o tom, že stát ponese náklady na znalecký důkaz, který poškozený vyžádá (§110a TŘ), a právo podat stížnost proti usnesení jímž této žádosti nebylo vyhověno (§ 151a TŘ);
- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení státního zástupce o podmíněném odložení návrhu na potrestání (§ 179c odst. 2 písm. g), § 179g TŘ), právo podat proti těmto usnesením stížnost (§ 179g odst. 4 a § 179h odst. 4 TŘ);
- právo být ve vyrozumění o hlavním líčení upozorněn, že nedostaví-li se k hlavnímu líčení, bude se o jeho nároku na náhradu škody rozhodovat na podkladě jeho vlastních návrhů, jsou-li obsaženy ve spise nebo dojdou-li soudu dříve, než se přikročí k dokazování (§ 198 odst. 2 věta třetí TŘ);
- právo na postup dle ustanovení § 206 TŘ, podle něhož se předseda senátu po přednesení obžaloby dotáže poškozeného, zda navrhuje, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem a v jakém rozsahu; nedostavil-li se poškozený k hlavnímu líčení a je-li návrh už ve spise, předseda senátu přečte tento návrh ze spisu;
- uplatnil-li poškozený návrh na náhradu škody, právo na to, aby mu soud *v opisu doručil rozsudek*, a to i když při vyhlášení rozsudku byl přítomen (§130 TŘ), totéž platí o trestním příkazu (§ 314f odst. 2 TŘ);
- právo napadnout rozsudek *odvoláním, to pro nesprávnost výroku o náhradě škody* (§ 246 odst. 1 písm. d) TŘ), může jej napadat také proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícímu rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný, nebo, že chybí (§ 246 odst. 2 TŘ);
- právo na přednesení konečného návrhu při veřejném zasedání o odvolání (§ 235 odst. 3 TŘ), pokud podal poškozený odvolání, přísluší mu ústní přednesení návrhu, tj. odvolání (§ 235 odst. 1 věta druhá TŘ);
- právo napadnout stížností usnesení soudu, jímž byla povolena obnova řízení ve výroku o přiznaném nároku na náhradu škody (§ 141 odst. 2 věta druhá, § 142 odst. 1 a § 286 odst. 3 TŘ);
- právo napadnout dohodu s obviněným o náhradě škody způsobené trestným činem, která je předpokladem pro podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 1 písm. b) TŘ) a také podat stížnost podle ustanovení § 307 odst. 5 TŘ proti

rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a podle ustanovení § 308 odst. 4 TŘ proti rozhodnutí o osvědčení obviněného ve zkušební době;

- právo podat stížnost proti usnesení soudu, jímž byla povolena obnova řízení ve výroku o přiznaném nároku na náhradu škody (§ 141 odst. 2, § 142 odst. 1, § 286 odst. 3 TŘ);
- právo učinit podnět k podání návrhu státního zástupce na povolení obnovy v neprospěch obviněného (§ 280 TŘ);
- právo, aby odsouzený, jemuž byly uložena povinnost k náhradě škody (byl-li tedy poškozenému alespoň částečně přiznán nárok na náhradu škody), nahradil poškozenému náklady potřebné k účelnému uplatnění jeho nároku na náhradu škody v trestním řízení včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce (§ 154 odst. 1 TŘ);
- právo na to, aby soud podle povahy věci a okolnosti případu rozhodl na návrh poškozeného o tom, že se odsouzenému ukládá povinnost uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení, a to i v případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody ani zčásti (§ 154 odst. 2 TŘ).

Zásadním právem, které od sebe odlišuje dvě skupiny poškozených je tedy právo uplatnit vůči obviněnému nárok na náhradu škody, která mu byla trestným činem způsobena. Tento poškozený je pak subjektem adhezního řízení a jenom takový poškozený je oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu poškozenému.

V souvislosti s tímto se jako nanejvýš praktické jeví *právo poškozeného na zajištění nároku* přiznané ustanovením § 47 TŘ. Pokud tedy existuje důvodná obava, že uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem bude mařeno nebo ztěžováno, lze nárok uspokojit až do pravděpodobné výše škody uspokojit z majetku obviněného. Nárok poškozeného lze zajistit teprve poté, kdy bylo vůči pachateli nebo osobě podezřelé z trestného činu zahájeno trestní stíhání podle ustanovení § 160 odst. 1 TŘ. Důvodná obava, že uspokojení nároku poškozeného bude zmařeno, nebo alespoň ztěžováno, existuje zejména tehdy, pokud obviněný svým majetkem disponuje tak, aby znemožnil nebo ztížil uspokojení poškozeného na tomto majetku (např. ukrývá-li obviněný po činu svůj

majetek, prodává-li jej, daruje příbuzným, apod.).⁸³ Majetkem obviněného je myšlen souhrn všech jeho majetkových hodnot. Zajištění je možné i na majetku, jehož je obviněný spoluvlastníkem⁸⁴, i na majetku patřícím do společného jmění manželů dle ObčZ. Majetkem obviněného nejsou věci získané trestným činem, např. věci odcizené, získané podvodem, zatajené apod., není tedy možné, aby tento majetek byl předmětem zajištění. Naopak je třeba takovou věc obviněným odejmout podle ustanovení § 78 TŘ a vrátit ji, jakmile jí není třeba pro účely trestního řízení. K zajištění nároku poškozeného nemůžou být také věci, které nelze postihnout výkonem soudního rozhodnutí podle občanskoprávních předpisů, dále peněžité dávky sociální péče, dávky pomoci v hmotné nouzi, příspěvek na bydlení a dávky státní sociální podpory, pohledávky na výplatu z pracovněprávního nebo obdobného poměru, pohledávky obviněného na výplatu výživného, na výplatu z dávek nemocenského a důchodového pojištění.

S majetkem, který je na základě rozhodnutí soudu nebo v přípravném řízení státního zástupce předmětem zajištění, lze nakládat jen se souhlasem soudce nebo státního zástupce.

Soud a v přípravném řízení státního zástupce upustí od provedení zajišťovacích úkonů nebo zajištění zruší, pokud obviněný nebo s jeho souhlasem jiná osoba složí na účet soudu u peněžního ústavu peněžitou jistotu ve výši odpovídající pravděpodobnému nároku poškozeného na náhradu škody

Velmi důležitým je dle mého názoru i právo poškozeného, který uplatnil nárok na náhradu škody, na *doručení opisu rozsudku* a s tím související oprávnění podat odvolání proti výroku o náhradě škody. Podle ustanovení § 130 odst. 1 se opis rozsudku doručí poškozenému i tehdy, když byl přítomen vyhlášení rozsudku. Má-li poškozený zákonného zástupce, doručí se opis jen tomu zástupci, to stejné platí, pokud má poškozený zmocněnce. Stejně tak se doručuje trestní poškozenému i trestní příkaz podle ustanovení § 314f odst. 2 TŘ.

Dle ustanovení § 246 odst. 1 písm. d) přísluší poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody i právo napadnout rozsudek odvoláním. Podle obecné úpravy v § 248 odst. 1 podává pak i poškozený odvolání proti výroku o náhradě škody do osmi dnů od doručení opisu rozsudku. Manželka ani jiný příbuzný poškozené není oprávněn podat svým jménem odvolání ve prospěch poškozeného, takové odvolání by tato osoba mohla podat pouze jako jeho zmocněnec.⁸⁵

---

⁸³ R II/1962.

⁸⁴ R 43/1977

⁸⁵ R 60/1981

Z textu dvou předcházejících podkapitol je zřejmé, že poškozený oplývá v trestním řízení velkým množstvím práv. Avšak za této situace není zákonná úprava dokonalá a v několika oblastech by ji bylo vhodné rozšířit nebo upravit ve prospěch poškozeného. O těchto možnostech dále pojednávám v Kap. 6. I přes tendence rozšiřovat katalog práv poškozeného je třeba pamatovat na smysl trestního řízení. Souhlasím proto s J. Jelínkem⁸⁶ v tom, že v případě poskytnutí poškozenému tak široký okruh práv, který má obviněný by vedlo k neúnosnému zvýšení formálnosti procesu a jeho následnému zpomalení.

4.3. Překážky v uplatňování práv poškozeného

Oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný⁸⁷. Tato překážka je poměrně jasná, neboť poškozený je v protichůdném postavení k obviněnému a svá práva vykonává proti němu, nemůže tedy vystupovat ve dvojím a navíc zcela kontradiktorním postavení. Speciální úpravou k tomuto najdeme v ustanovení § 163, na základě kterého může poškozený poskytnout nebo odepřít souhlas s trestní stíhání i tehdy, kdy je též spoluobviněným, a to s ohledem na zájem ochranných vztahů. Blíže o tomto pojednávám v Kap. 5.2.

Další překážka při uplatňování nároku poškozeného může nastat v situaci, kdy je trestným činem poškozen mimořádně vysoký počet osob a výkonem jejich jednotlivých práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání. V takovém případě rozhodne předseda senátu nebo v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva uplatňovat jen prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Jestliže by počet zvolených zmocněnců vzrostl na více než šest a poškození se nedohodli mezi sebou, kterého vyberou, provede výběr soud, který přihlédne k zájmům poškozených. Kdyby každý z poškozených uplatňoval svůj nárok jednotlivě, došlo by k porušení rychlosti a hospodárnosti trestního řízení. Neboť nároky na financování trestního řízení státem by byly obrovské a vzhledem k množství úkonů, které by bylo nutno provádět by byl i ohrožen účel trestního řízení vyjádřený v ustanovení § 1 odst. 1 TŘ.

Jestliže bylo o nároku na náhradu škody rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení, nelze jej uplatnit v trestním řízení. Takovým rozhodnutím se rozumí i rozhodnutí, které není dosud v právní moci. Samotné uplatnění nároku na náhradu škody,

---

⁸⁶ JELÍNEK, J. Postavení poškozeného v trestním řízení, možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 113.

⁸⁷ Spoluobviněným je osoba, která je jako obviněný, popř. obžalovaný (§ 12 odst. 7 a 9 TŘ) stíhána ve společném řízení (§ 20 odst. 1 TŘ), resp. obžalovaným, který jí způsobil škodu trestným činem.

kteřá byla způsobena trestným činem, v občanskoprávním nebo jiném řízení nebrání uplatnění stejného nároku v adhezním řízení. Pokud však soud zjistí, že již bylo vydáno na podkladě takového nároku v občanskoprávním nebo jiném řízení rozhodnutí o povinnosti obviněného nahradit způsobenou škodu a toto rozhodnutí existuje, rozhodne, že poškozený nemůže v hlavním líčení uplatňovat nárok na náhradu škody.⁸⁸

---

⁸⁸ R 18/2004.

5. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Trestní stíhání se souhlasem poškozeného bylo českém trestním právu procesním upraveno *novelou č. 178/1990 Sb.* s účinností od 1. 7. 1990. Tato novela přinesla do trestního řádu dvě výrazné změny. První bylo zrušení oprávnění prokurátora podávat návrh na náhradu škody v adhezním řízení. Tato pravomoc prokurátora byla součástí trestního řádu od roku 1961 a dle ustanovení § 43 odst. 3 původního znění TŘ⁸⁹ byl prokurátor oprávněn podat návrh, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem.

Další významnou změnou, kterou tato novela přinesla bylo upravení institutu svolení poškozeného a zavedení tzv. *deliktů se svolením*. Jak uváděl J. Jelínek⁹⁰, zakotvením nového institutu byly vytvořeny tzv. delikty se svolením, tj. takové trestné činy, pro které lze zahájit trestní stíhání, event. v již zahájeném trestním stíhání pokračovat, jen se souhlasem poškozeného. Trestní řád tak po této novele již připouští možnost, že ne vždy má poškozená zájem, aby trestní stíhání bylo zahájeno. Z nejrůznějších důvodů (např. rodinný vztah) může být zájem poškozeného na trestním stíhání i negativní⁹¹.

Do 30. 6. 1990 tedy orgány činné v trestním řízení byly povinny stíhat z úřední povinnosti všechny trestné činy, o nichž se dozvěděli, bez ohledu na stanovisko poškozeného. Tato povinnost vyplývala ze zásady *oficiality* (§ 2 odst. 4 TŘ) a *legality* (§ 2 odst. 3 TŘ), které jsou stěžejními zásadami trestního procesu. Po výše zmiňované novele tedy poškozenému byla přiznána možnost ovlivnit svým stanoviskem výsledek celého trestního řízení a došlo k významnému průlomů do těchto dvou zásad.

---

⁸⁹ znění původního § 43 TŘ v době nabytí jeho účinnosti, tj. 1.1.1962:

(1) Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda (poškozený), má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů (§ 65), zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit.

(2) Poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež mu byla trestným činem způsobena, je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2). Z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody uplatňuje.

(3) Návrh podle odstavce 2 může učinit i prokurátor, vyžaduje-li to ochrana zájmů společnosti, socialistických organizací nebo pracujících, zejména byla-li trestným činem způsobena škoda na majetku v socialistickém vlastnictví.

90 Jelínek, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s.90 a 91.

91 Gřivna, T. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2005, s.89.

5.1. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného dle účinné právní úpravy

Zákonná úprava trestního stíhání se souhlasem poškozeného se v trestním řádu nachází v ustanoveních § 163 a 163a.

Trestné činy, které lze stíhat jen se souhlasem poškozeného lze rozdělit do dvou skupin.⁹²

První skupinu tvoří taxativně vyjmenované trestné činy⁹³, kterých se dopustí ten, kdo je v takové vztahu s poškozeným, že by měl poškozený právo jako svědek odepřít výpověď podle ustanovení § 100 odst. 2.

Druhá skupina obsahuje trestný čin znásilnění (§ 185 odst. 1, 2 trestního zákona) proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem. Rovněž se bude jednat o trestní stíhání pro trestný čin opilství podle § 360 trestního zákoníku či další trestné činy, u kterých je ovšem okruh těchto osob rozšířen na příbuzné v pokolení přímém, sourozence, osvojitele, osvojence a jiné osoby v takovém poměru, kdy by poškozený právem pociťoval jejich újmu jako vlastní. Zde je v praxi nutné se vyvarovat příliš širokému výkladu těchto osob⁹⁴, neboť ten by směřoval proti smyslu úpravy. Pokud tento poměr v průběhu trestního stíhání zanikne, poškozen ztratí své oprávnění vzít svůj souhlas zpět, protože při posuzování otázky, zda je trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného je rozhodná doba, kdy má být trestní stíhání zahájeno, a doba po kterou se vede.⁹⁵

Svoje dispoziční právo může poškozený uplatnit během celého trestního řízení, včetně odvolacího řízení. Souhlas s trestním stíháním může poškozený *vzít zpět* výslovným prohlášením kdykoliv, nejpozději však do doby, kdy se odvolací soud odebere k závěrečné

---

92 Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C.H.Beck, 2000, s.127 a 128.

⁹³ Výčet těchto trestných činů je uveden v § 163 odst.1 TŘ, jedná se o TČ ublížení na zdraví (§ 146 trestního zákoníku), těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 trestního zákoníku), ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 trestního zákoníku), neposkytnutí pomoci (§ 150 trestního zákoníku), neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 151 trestního zákoníku), ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 trestního zákoníku), omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1, 2 trestního zákoníku, vydírání podle § 175 odst. 1 trestního zákoníku, porušování domovní svobody (§ 178 trestního zákoníku), poškození cizích práv (§ 181 trestního zákoníku), porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 trestního zákoníku), sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 1, 2 trestního zákoníku, krádeže (§ 205 trestního zákoníku), zpronevěry (§ 206 trestního zákoníku), neoprávněného užívání cizí věci (§ 207 trestního zákoníku), neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru (§ 208 trestního zákoníku), podvodu (§ 209 trestního zákoníku), podílnictví (§ 214 trestního zákoníku), podílnictví z nedbalosti (§ 215 trestního zákoníku), lichvy (§ 218 trestního zákoníku), zatajení věci (§ 219 trestního zákoníku), porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220 trestního zákoníku), porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti (§ 221 trestního zákoníku), poškození věřitele (§ 222 trestního zákoníku), poškození cizí věci (§ 228 trestního zákoníku), nebezpečného vyhrožování (§ 353 trestního zákoníku) a nebezpečného pronásledování (§ 354 trestního zákoníku)

94 Jelínek, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s.101-103.

⁹⁵ TR NS 17/2005-806

poradě. V případě, že poškozený využije toto svoje právo a svůj souhlas zpět vezme, je nutné pamatovat na to, výslovně odepřený souhlas s trestním stíháním už nelze znovu udělit.

Souhlas k trestnímu stíhání poškozený udílí vždy pro konkrétní trestný čin z taxativního výčtu výše citovaného ustanovení. Pokud by měl být skutek posouzen v jednočinném souběhu jako dva nebo více trestných činů, z nichž jeden je trestným činem u něhož může poškozený odmítnout souhlas a druhý (nebo i více) nejsou uvedeny v § 163 odst. 1, a poškozený svoje právo odmítnout souhlas využije, není možné pro tento trestný čin ve stíhání pokračovat. Obviněnému pak bude sděleno, že pro daný skutek bude stíhán jen pro ten trestný čin, pro který nemůže poškozený odmítnout udělit svůj souhlas.⁹⁶ (§ 160 odst. 6, §176 odst. 2, § 190 odst. 2, § 255 odst. 2).

Na souhlas je třeba se poškozeného dotázat ještě před zahájením trestního stíhání, pokud je již trestní stíhání zahájeno, pak ihned poté, co je zjištěn výše uvedený poměr mezi obviněným a poškozeným. Pokud se poškozený nevyjádří, poskytnu mu orgán činný v trestním řízení lhůtu nejdéle 30 dnů, po marném uplynutí této lhůty již souhlas udělit nelze. O tomto je třeba poškozeného písemně poučit.

Vyjádření souhlasu poškozeného musí být dáno výslovně (tj není možné tento souhlas vyjádřit např. podáním trestního oznámení) a způsobem nevzbuzujícím pochybnost, nelze ho vyvozovat implicitně např. z okolností případu, jeho vztahu k obžalovanému, z výpovědi svědků apod.⁹⁷ O tomto jsou orgány činné v trestním řízení poškozeného povinny poučit. Zákon v ustanovení § 163 odst. 2 předpokládá dvě možné formy vyjádření souhlasu, a to *písemně nebo ústně se zaznamenáním do protokolu*.

Výše popsaného *souhlasu ovšem není potřeba* v situaci, kdy některým z výše uvedených trestných činů je způsobena smrt, poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena. Dále není souhlasu s trestním stíháním třeba, pokud je poškozeným osoba mladší 15 let nebo je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Situaci, kdy byla trestným činem způsobena *smrt* je možná u TČ ublížení na zdraví (§ 146 TZ), těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 TZ), ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 TZ), neposkytnutí pomoci (§ 150 TZ), neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku (§ 151 TZ), ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 TZ). Pojem smrt je na základě

---

⁹⁶ R 38/1999-I
⁹⁷ R 54/2003

poznatků medicíny vykládán jako biologická smrt mozku (cerebrální smrt), tj. takový stav organismu, kdy je vyloučeno obnovení všech životních funkcí⁹⁸.

Pokud poškozený není schopen dát souhlas pro *duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena*, musí být toto potvrzeno rozhodnutím v civilním soudnictví.⁹⁹

Podobnou okolností je i otázka věku, neboť souhlas nemůže udělit osoba *mladší 15 let*. Věk poškozeného může být posuzován ze dvou hledisek, buď podle doby, kdy byl trestný čin spáchán (tedy hmotněprávně), nebo podle doby, kdy se zahajuje trestní stíhání (tedy procesně). P. Šámal¹⁰⁰ se přiklání k posuzování věku z hmotněprávního hlediska, neboť posuzování z hlediska procesního vede k právní nejistotě, protože věk poškozeného se v průběhu trestního řízení mění. Naopak v komentáři k trestnímu řádu¹⁰¹ zastává stanovisko posuzování věku z hlediska procesního, a pokud poškozený dovrší věku 15 v průběhu trestního řízení, je nutné poškozeného poučit podle úpravy v ustanovení § 163 a musí být dotázán, zda dává souhlas k dalšímu trestnímu stíhání či souhlas odpírá. Vzhledem k tomu, že v 15 letech nemá samozřejmě plnou způsobilost k právním úkonům, je třeba se na souhlasné či nesouhlasné stanovisko s trestním stíháním dotázat i zákonného zástupce mladistvého poškozeného. Pokud bude zahájeno trestní stíhání až po nabytí zletilosti, tj. po dovršení 18. roku života či nabyde plnou způsobilost k právním úkonům uzavřením manželství po 16. roku života¹⁰², je oprávněn udělit či neudělit souhlas sám.

Polední možnost, kdy není souhlasu poškozeného potřeba, nastane pokud je *z okolností zřejmé, souhlas nebyl dán nebo byl vzat pět v tísní vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností*. Tísní se rozumí stav, který může být i přechodný, a vede k omezení volnosti v rozhodování, kdy se utiskovaná osoba ocitne v situaci, že je ovlivněna její schopnost souhlas či souhlas neudělit. Výhružky mohou být myšleny jako násilí např. proti životu, zdraví, majetku i jiné majetkové újmy poškozeného, dále jeho újmy na cti, rodinnému životu a mohou směřovat jak proti osobě poškozeného, tak i jeho osobám blízkým. Výhružkám je podobný i nátlak na poškozeného, jedná se o slabší formu jeho ovlivňování, ale může mít podobné výsledky. Závislostí je pak stav, kdy poškozená osoba je v určitém směru odkázána na osobu působící tíseň, např. psychickou či majetkovou, ale závislost zaměstnance na zaměstnavateli. Podřízenost je pak myšlena pro služební poměr

⁹⁸ Šámal, P. *Trestní řád. Komentář. Díl I. 5.* vydání. Praha : C.H.Beck, 2005, s.1325.

⁹⁹ podrobněji v ustanovení § 10 ObčZ, § 186 až 191, § 192 a 193 OSŘ

¹⁰⁰ Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení*. Praha: C.H.Beck, 2007, s.547.

¹⁰¹ Šámal, P. *Trestní řád. Komentář. Díl I. 5.* vydání. Praha : C.H.Beck, 2005, s.1326.

¹⁰² § 8 odst. 2 ObčZ, § 13 ZOR

v ozbrojených silách a sborech.

5.2. Aplikační problémy, které mohou nastat

Jak jsem uvedla již výše, ustanovení o souhlasu poškozeného s trestním stíháním nejsou v trestním řádu původní, nýbrž byla doplněna v průběhu novelizací trestního řádu. Ač by se mohlo zdát, že současná úprava je dosti podrobná a komplexní, najdeme situace, které mohou v praxi způsobovat komplikace

Prvním takovým problémem je, zda příbuzenský, rodinný nebo obdobný vztah mezi obviněným a poškozeným uvedený v ustanovení § 163 odst. 1, který je podmínkou udělení souhlasu či nesouhlasu, musí existovat v okamžiku spáchání trestného činu nebo v době zahájení trestního stíhání. Dle J. Jelínka¹⁰³ praxe tuto otázku vyložila tak, že tento poměr poškozeného a osoby vůči které uděluje nebo neuděluje souhlas s trestním stíháním musí existovat v okamžiku, kdy se trestní stíhání vede, tj. dala přednost hledisku procesnímu. Odlišná situace je u TČ znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 TŘ a TČ opilství podle § 360 TŘ, zde totiž již z dikce zákona v ustanovení § 163 odst. 1 vyplývá, že souhlas s trestním stíháním proti tomu, kdo byl manželem, partnerem nebo druhem může poškozený udělit nebo odmítnout na základě tohoto poměru existujícího jak v době spáchání trestného činu, tak v době zahájení trestního stíhání.

Jako další problematická může být otázka, kdo je oprávněn podat souhlas s trestním stíháním za osobu, která nemá plno způsobilost k právním úkonům. Dle ustanovení § 45 odst. 1 TŘ je zřejmé, že v takovémto případě vykonává práva poškozeného je zástupce, toto obecné ustanovení lze tedy vztáhnout i na právo udělit nebo odeprít souhlas s trestním stíháním. Může ovšem dojít k situaci, která byla popsána v rozhodnutí č. 33/1992 Sb. rozh. tr., kdy poškozenou trestným činem ublížení na zdraví z nedbalosti dle ustanovení § 148 TŘ bude nezletilý potomek pachatelky a k udělení souhlasu nebo nesouhlasu s trestním stíháním bude třeba ustanovit poškozené soudem opatrovníka podle ustanovení § 45 odst. 2 TŘ, neboť souhlas od otce by byl právním úkonem, kterým by došlo ke střetu práv mezi rodiči a dětmi navzájem (§ 37 odst. 2 ZOR).¹⁰⁴ Dále v souvislosti se souhlasem uděleným zákonným zástupcem nebo opatrovníkem platí to, co jsem uvedla v předcházející podkapitole u otázky věku poškozeného. Tedy, v okamžiku dovršení zletilosti a plné způsobilosti k právním úkonům, musí být poškozený znovu dotázán zda uděluje svůj souhlas s trestním stíháním a může ho

---

¹⁰³ Jelínek, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 96.

¹⁰⁴ R 33/1992

vzít i zpět, postup je shodný s obecným postupem podle ustanovení § 163 odst. 2 a § 163 a odst. 2.

Dalším problematickým bodem je otázka přechodu práva udělit souhlas s trestním stíháním na právní nástupce poškozeného. Zákon hovoří pouze o přechodu práva na uplatnění nároku na náhradu škody podle ustanovení § 43 odst. 3 na právní nástupce poškozeného (§ 45 odst. 3). Souhlas s trestním stíháním musí tedy výslovně udělit sám poškozený, toto právo jeho smrtí zaniká. Pokud poškozený zemře, nastávají důvody pro zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 11 odst. 1 i).

Z ustanovení § 44 odst. 1 vyplývá, že práva poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný. Bylo by tedy logické, že takovému poškozenému nepřísluší ani právo udělit souhlas s trestním stíháním podle § 163 a § 163a. Dle rozhodnutí č. 34/1992 Sb. rozh. tr., dopustí-li se sourozenci vzájemným fyzickým napadením trestného činu ublížení na zdraví, je možno trestní stíhání každého z nich konat jen tehdy, souhlasí-li s tím druhý ze sourozenců.¹⁰⁵ Je tedy zřejmé, že právo udělit souhlas je chápáno širěji a v zájmu ochrany rodinných vztahů je přiznáno i poškozeném, který je stíhán jako spoluobviněný. Dle J. Jelínka¹⁰⁶ je nutné chápat § 163 jako speciální k ustanovení § 44 odst. 1.

V praxi může dojít také k situaci, kdy spáchaným trestným činem je poškozeno více osob, v tom případě je nutné zjistit, zda je mezi nimi i poškozený, kterému svědčí dispoziční právo podle § 163, pokud je poškozených s tímto právem několik, postačí soudu dle odst. 2 tohoto ustanovení souhlas byť jednoho z nich.

---

¹⁰⁵

R 34/1992

¹⁰⁶

Jelínek, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha : Karolinum, 1998, s. 100.

6. Nedostatky stávající právní úpravy ve vztahu k poškozenému a návrhy de lege ferenda

V předchozích kapitolách jsem se pokusila objasnit postavení poškozeného, tak jak zakotveno v našem právním řádu a popsat jeho práva, která mu svědčí v jednotlivých stádiích trestního řízení. Ač by se mohlo zdát, že právě katalog práv, která může poškozený uplatnit ke zlepšení svého postavení a domáhání se oprávněných nároků, je dostačující, není tomu tak.

Od nabytí účinnosti trestního řádu dne 1. 1. 1962 došlo k mnoha významným změnám jak v oblasti právní, tak společenské, na které zákonodárce reagoval množstvím novelizací trestního řádu. Tyto zákonné novelizace se často dotkly i postavení a práv poškozenému, kterému tak byla postupně rozšiřována možnost domoci se svých práv.

V současné době se významně začíná uplatňovat trend *restorativní spravedlnosti*, který se významně promítá postavení poškozeného. Restorativní spravedlnost se zabývá úlohou zúčastněných v trestním procesu a jejich potřebami, které by měly být uspokojovány v procesu uplatňování spravedlnosti. Jako zvlášť pomíjené potřeby poškozeného jsou vnímány především potřeba náležitých informací, potřeba náhrady škody, jakož i některá forma konfrontace s pachatelem, která by mu pomohla vypořádat se s trestným činem a umožnila mu pokračovat v normálním životě, udělat tlustou čáru za trestným činem.¹⁰⁷

Restorativní spravedlnost klade hlavní důraz na potřeby poškozeného a na odpovědnost pachatele v procesu nápravy, aby pochopil důsledky svého činu. Usiluje o maximální míru obnovy narušeného. Trestný čin je vnímán hlavně jako újma způsobená jednotlivci a také komunitě (jakožto širšímu společenství lidí). V některých závažných případech není samozřejmě možné odčinit způsobenou škodu, je však možné usilovat aspoň o symbolickou náhradu, a tato povinnost leží především na pachateli.¹⁰⁸

Zákonná úprava přiznává poškozenému postavení v strany v trestním řízení (§ 12 odst. 6) a je tedy i subjektem tohoto řízení. V porovnání s obviněným, kterému je toto postavení přiznáno taktéž a v trestní řízení stojí se svými zájmy v protichůdném postavení s poškozeným, přiznává zákon poškozenému práv méně. Poškozený i obviněný tedy jsou procesními stranami, celé trestní řízení je sice ovládáno zásadou rovnosti stran vyjádřenou v čl. 96 odst. 1 Ústavy a

---

¹⁰⁷ LANGHANSOVÁ, L., KOLÁČKOVÁ, J., KOPAL, J., *Právní analýza některých aspektů postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu v českém právním řádu*. Brno: Liga lidských práv, 2007.

¹⁰⁸ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003.

čl. 37 Listiny¹⁰⁹, nelze zde ovšem žádat rovnost absolutní. Jak uvádí B. Repík¹¹⁰: „V tomto smyslu nemůže jít o absolutní, matematickou rovnost. Je to pojem relativní zejména v tom smyslu, že nemůže zcela setřít rozdíl v procesním a zejména faktickém postavení stran v trestním řízení vyplývající z jejich rozdílných funkcí.“

Jednou ze zásadních disproporcí mezi právem poškozeného a obviněného je možnost *kvalifikovaného zastoupení*. Obviněný má podle § 33 odst. 1 TŘ právo žádat, aby byl vyslýchán pouze v přítomnosti svého obhájce. Právo na právní pomoc advokáta při podání vysvětlení je zakotveno v § 158 odst. 4 trestního řádu, toto právo má každý. Poškozený se sice může nechat zastoupit zmocněncem, nemá ale v zákoně výslovně zakotvené právo žádat, aby byl vyslýchán pouze v přítomnosti zmocněnce. Domnívám se, že zakotvení tohoto práva poškozeného by bylo velmi vhodné, neboť může dojít k situacím, kdy necitlivý výslech oběti může způsobit oběti psychické trauma a ještě tak zhoršit psychický stav, který byl narušen samotným trestným činem. A právě přítomný zmocněnec by mohl svou přítomností takovým situacím předcházet a zabránit.

Zmocněncem poškozeného může být jakákoliv osoba, která má plnou způsobilost k právním úkonům. V praxi však často bývá poškozený zastoupen advokátem, neboť orientace v trestním řízení může být pro poškozeného velmi složitá, a proto je vhodné, aby např. komunikace s orgány činnými v trestním řízení, aktivní účast v důkazním řízení, podávání opravných prostředků byla prováděna odborníkem. Proto souhlasím s myšlenkou J. Jelínka¹¹¹, že by bylo nanejvýš účelné, aby ve složitějších řízeních, které jsou projednávány před krajským, vrchním a Nejvyšším soudem, mohl být poškozený zastoupen pouze zmocněncem s právníkem vzděláním.

Další případy nerovnováhy stran trestního řízení, můžeme dle mého názoru najít v průběhu hlavního líčení. Všechny strany mohou se souhlasem předsedy senátu klást vyslýcháným otázky (§ 215 odst. 1 TŘ), ovšem *žádat provedení důkazu* (zejména výslech svědka nebo znalce) má pouze státní zástupce, obžalovaný nebo obhájce (§ 215 odst. 2 TŘ). Domnívám se, že by bylo vhodné, aby toto oprávnění měl i poškozený, protože právě on má bezprostřední poznatky o spáchání trestného činu a způsobené škodě.

Nerovnost stran se také výrazně projeví při možnosti podat *odvolání proti rozhodnutí*.

---

¹⁰⁹ Dle čl. 96 odst. 1 Ústavy *všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva* a dle čl. 37 LZPS *Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké. Každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. Všichni účastníci jsou si v řízení rovni. Kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka.*

¹¹⁰ REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, Praha: Orac, 2002, s. 145.

¹¹¹ JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Karolinum, Praha 1998, s. 169.

Obžalovaný se dle ustanovení § 246 odst. 1 písm. b) TŘ může odvolat proti kterémukoliv výroku, který se ho přímo dotýká. Poškozený se ovšem může odvolat pouze proti výroku o náhradě škody (§ 246 odst. 1 písm. d) TŘ). Pro rozšíření práva poškozeného na odvolání se vyjádřilo už několik autorů¹¹², ale bohužel zákonodárce na tyto návrhy zatím nereagoval. Toto omezení se mi jeví vůči poškozenému jako velmi disproporcionální, a ani případný protiargument, že je tak učiněno z důvodu rychlosti a neprodlužování řízení, neobstojí. Poškozený má zájem na správném zjištění skutkového stavu, výrok o vině se ho pro jeho přímou zainteresovanost na celé věci velmi dotýká, a proto by bylo přiznání práva na odvolání i proti výroku o vině účelné.

Podle některých názorů¹¹³ by bylo vhodné do trestního řádu též navrátit možnost, aby státní zástupce mohl za poškozeného učinit návrh na přiznání nároku na náhradu škody. Důvodem by podle mě mohla být nedostatečná právní znalost a zkušenost poškozených, jejichž postavení je velmi ovlivňováno právě podáním tohoto návrhu.

Další možnosti zlepšení postavení poškozeného dle J. Jelínka¹¹⁴ můžeme najít v následujících třech oblastech.

První se vztahuje k širokému vymezení poškozeného v ustanovení § 43 odst. 1, které bylo po novele provedené zákonem č. 265/2001 Sb. zúženo ustanovením § 43 odst. 2 tak, že za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma nebo způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Toto zúžení je zjevně správné, ovšem v současné době tak dochází k situacím, kdy soud jako *prejudiciální otázku* posuzuje míru zavinění pachatele na vznik škody ještě dříve než vůbec k provedení nějakého důkazu dojde, tj. v předsoudním stadiu a *rozhoduje je zcela neformálně*, poškozený nemá tedy žádnou možnost jak se bránit. Ve stadiu řízení před soudem má soud možnost v případě, že uplatňuje osoba, která není poškozeným, vydá usnesení kterým tuto osobu k hlavnímu líčení nepřipustí (§ 206 odst. 2 TŘ). Bylo by tedy možné, aby tento postup byl zformalizován i v předsoudním stadiu.

Další z navrhovaných možností zlepšení stávající právní úpravy se vztahuje k ustanovení § 44 odst. 2. *Je-li počet poškozených mimořádně vysoký* a jednotlivým výkonem

---

¹¹² Viz. např. JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*, Praha: Karolinum. 1998, str. 68. Nebo již počátkem osmdesátých let BÁRTA, B. Přezkumná povinnost při rozhodování o odvolání poškozeného v adhezním řízení. *Socialistická zákonnost*, 1982, č. 2, s. 80.

¹¹³ Kuchta, J. Nové pohledy na postavení poškozeného a oběti v trestním řízení. In *Sborník z vědecké konference uspořádané Vysokou školou Karla Engliša v Brně dne 30.1.2002*. Brno : Nakladatelství Linie, 2002. s.62-65.

¹¹⁴ JELÍNEK, J. Postavení poškozeného v trestním řízení, možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 112 až 117.

jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Mimořádně vysoký počet poškozených je častý např. v oblasti hospodářské nebo majetkové kriminality, kdy je jednotlivými činy poškozen velký počet osob. Na základě tohoto ustanovení však může být poškozený na svých právech i velmi zkrácen, neboť může působit velké těžkosti zastupování poškozených z různých částí ČR jedním zmocněncem. Neurčitý je také pojem „mimořádně vysoký počet poškozených“, jeho výklad je pak zcela ponechán na aplikační praxi. Bylo by tedy vhodné, aby tento pojem nahradila přesným počtem, např. více než 100 poškozených.

Posledním uvedeným podnětem je zavedení práva poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu. Více než polovina věcí je totiž po projednání samosoudcem jen na základě spisu rozhodnuta trestním příkazem. Je tedy paradoxní, že poškozený nemůže podat proti tomuto příkazu odpor, ani tehdy, když jím bylo rozhodnuto o náhradě škody. Bylo by tedy velmi vhodné a logické, kdyby poškozený mohl podat odpor proti výroku o náhradě škody podobně jako u rozhodnutí podle ustanovení § 265 TR.

Podněty a situace, které jsem uvedla v této kapitole samozřejmě nepostihují komplexně všechna ustanovení a možnosti, ve kterých může být právní úprava týkající se poškozeného sporná nebo nedostatečná. Zaměřila jsem se pouze na nedostatky, které bývají opakovně stávající úpravě vytýkány, a na které zákonodárce zatím nijak nereagoval.

To ovšem neznamená, že by v budoucnu nebyla změna možná. Důkazem toho je i připravovaná novela trestního řádu, kterou Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR schválila v prvním čtení dne 1. 2. 2011 na své 13. schůzi vládní návrh zákona, kterým se mění zákon trestní řád. Současný právní stav tedy neumožňuje, aby o nemateriální újmě, popř. o vydání bezdůvodného obohacení, bylo rozhodnuto přímo v trestním řízení. Poškozený se v těchto případech může domáhat přiměřeného zadostiučinění, popř. náhrady nemajetkové újmy v penězích, žalobou na ochranu osobnosti podle § 13 občanského zákoníku v civilním řízení nebo se může civilní žalobou domáhat vydání bezdůvodného obohacení. Obětím trestných činů nemá být podle připravované zákonné novely do budoucna nahrazována pouze majetková újma, ale již v rámci trestního řízení i újma morální a bezdůvodné obohacení.¹¹⁵

---

¹¹⁵ iPravnik. *Poslanci jednají o odškodnění obětí trestných činů*[online]. C 2011-02-09 [cit. 2011-04-07]. Dostupné na <http://www.ipravnik.cz/cz/aktuality/art_7134/poslanci-jednaji-o-odskodneni-obeti-trestnych-cinu.aspx>. Podobně i ČTK. *Pospíšil na vládě úspěšný - odškodnění pro oběti zločinu a náhubkový*

Vyčíslení a následné rozhodnutí o nemajetkové újmě bude součástí adhezního řízení, bude na soudu, aby tuto újmu vyčísлил v penězích na základě použití zvláštních právních předpisů. Shodně se stávající právní úpravou, pokud bude pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestního stíhání, soud odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních. Na řízení ve věcech občanskoprávních odkáže soud poškozeného také se zbytkem jeho nároku, jestliže mu nárok z jakéhokoli důvodu přizná jen zčásti.

---

zákon[online]. C 2011-01-12 [cit. 2011-04-29]. Dostupné na <http://www.ct24.cz/domaci/112306-pospisil-na-vlade-uspesny-odskodneni-pro-obeti-zlocinu-a-nahubkovy-zakon/video/3/> >.

Závěr

V úvodu svojí diplomové práce jsem si zvolila za hypotézu práce: „Právní úprava poškozeného v trestním řízení v České republice je nedostatečná.“ Tuto hypotézu jsem si zvolila proto, že by se sice mohlo zdát, že poškozený se může zákonným způsobem domoci všech svých práv a co nejefektivněji tak zmírnit újmu, která mu byla způsobena trestným činem. Bohužel i v současné úpravě najdeme velké množství ustanovení, které nejsou k poškozenému příznivé a jeho situaci mu nijak neulehčují. Cílem mojí diplomové práce bylo tuto hypotézu potvrdit nebo vyvrátit. K tomu, abych tak mohla učinit bylo nutné popsat současné postavení poškozeného včetně jeho práv a možnosti domoci se náhrady v trestním řízení a dále se také pokusit navrhnout možnosti, jak stávající právní úpravu zlepšit, aby byla pro poškozeného příznivější.

Práci jsem proto rozdělila do šesti podkapitol. V první kapitole jsem se zabývala výkladem obecných pojmů pojmu subjekt a strana trestního řízení a odlišením těchto subjektů. Tento výklad jsem provedla se zaměřením na poškozeného, neboť ten je sice zcela samostatnou stranou trestního řízení, stojí ovšem na straně obžaloby. Také jsem zmínila v praxi často se vyskytující situaci, kdy poškozený má v trestním řízení i postavení svědka. A nastínila situace, kdy se mohou kolidovat zájmy poškozeného a státního zástupce, kteří jinak mají většinou zájmy shodné, neboť oba stojí na straně obžaloby.

V druhé kapitole jsem rozebírala postavení poškozeného v české právní úpravě. Podala jsem definici poškozeného, tak jak jej chápe trestní řád, a také vymezila, kdo poškozeným dle zákonné úpravy není. Dále jsem se věnovala rozlišení mezi dvěma skupinami poškozených, tedy mezi poškozenými s nárokem na náhradu škody v trestním řízení a poškozenými bez tohoto oprávnění a jaké jsou podmínky přiznání tohoto nároku na náhradu škody poškozenému. Věnovala jsem se i otázce právní subjektivity poškozeného, jeho způsobilosti k právním úkonům a možnostech jeho zastupování.

Ve třetí kapitole jsem pak popsala odlišnosti mezi obětí trestného činu a poškozeným. Vymezila jsem pojem oběti z hlediska psychologického i kriminalistického. Dále popsala možnosti pomoci obětem dle zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, a také možnosti nefinanční pomoci poskytované neziskovými organizacemi. Samozřejmě jsem se nemohla na prostoru této diplomové práce podrobně věnovat většímu počtu organizací, které poskytují pomoc poškozeným, zaměřila jsem se tedy na ty, které jsou podle mě nejdůležitější nebo pro širší veřejnost nejnámější.

Ve čtvrté kapitole jsem se věnovala právům, která svědčí poškozenému v trestním

řízení. Rozlišila jsem mezi právy společnými všem poškozeným a právy poškozených s oprávněním uplatnit nárok na náhradu škody. Podrobněji jsem se zaměřila zejména na právo poškozeného žádat informace o nebezpečném obviněném, na právo poškozeného nahlížet do spisu, dále pak na právo poškozeného na zajištění nároku na náhradu škody a na právo na doručení opisu rozsudku poškozenému a s tím související právo napadnout rozhodnutí odvoláním proti výroku o náhradě škody. V závěru této kapitoly jsem pak uvedla také jaké jsou zákonné překážky uplatňování práv poškozených.

V páté kapitole jsem popsala omezení ze zásady legality, kterým je trestní stíhání se souhlasem poškozeného. Uvedla jsem dvě skupiny tzv. deliktů se svolením a možnost odepření souhlasu poškozeným a také rozebírám situace, kdy není takového souhlasu poškozeného k trestnímu stíhání potřeba, které jsou speciální k obecné úpravě. V závěru kapitoly jsem se zabývala problémy, které mohou nastat při aplikaci ustanovení o udělení nebo neudělení takového souhlasu. Problémy tedy mohou nastat zejména u otázky v jakém okamžiku musí existovat příbuzenský, rodinný nebo obdobný vztah mezi obviněným a poškozeným, který zakládá možnost udělit nebo neudělit souhlas k trestnímu stíhání. Dále se může jako problematické jevit kdo je oprávněn podat souhlas s trestním stíháním za osobu, která nemá plnou způsobilost k právním úkonům a také, že právo udělit souhlas je chápáno šířeji a v zájmu ochrany rodinných vztahů je přiznáno i poškozeném, který je stíhán jako spoluobviněný.

V závěrečné šesté kapitole jsem uvedla, jaké jsou dle mého názoru největší nedostatky současné úpravy a jaké změny by *de lege ferenda* bylo vhodné učinit. Poškozený i obviněný jsou samostatnými stranami trestního procesu a stojí v kontradiktorním postavení, obviněný má však k prosazení svých zájmů zákonem přiznáno mnohem více práv než poškozený. Jedním z případů takého nepoměru je nemožnost poškozené žádat, aby byl zastoupen kvalifikovaným zástupcem, podobně jako má toto právo obviněný. Jako nespravedlivé vůči poškozenému považuji i fakt, že na základě účinné právní úpravy nemůže poškozený v hlavní líčení navrhnout provedení důkazu. Oproti obviněnému je poškozený omezen i v právu podat odvolání, neboť se může odvolat jen proti výroku o náhradě škody. Do budoucna by bylo vhodné také změnit právní úpravu tak, aby měl poškozený možnost podat odpor proti trestnímu příkazu, což je mu v současné době odepřeno.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti se domnívám, že ačkoliv je právní úprava poškozeného rozsáhlá a zahrnuje opravdu velké množství práv svědčících poškozenému, stále v ní nacházíme nedostatky, které poškozenému ztěžují prosazování jeho zájmů. Bylo by tedy vhodné, aby zákonodárce provedl změnu a doplnil několik ustanovení. Je však třeba stále

myslet na účel trestního řízení, a proto je nutné postupovat tak, aby nedošlo ke zvýšení formálnosti úkonů poškozeného a následnému prodloužení trestního řízení.

Seznam použitých zdrojů

1. Monografie

CÍSAŘOVÁ, Dagmar, a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Linde, 2006. ISBN 807201594.

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2004. ISBN 8086473864.

ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2006, ISBN 80-86898-73-3.

ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Příručka pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Grada Publishing 2007. ISBN 8086008509.

GŘIVNA, T. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2005.

JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha : Linde, 2007, 723 s. ISBN 9788072016303

JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 807184618X

KRÁL, V. *Odškodňování obětí trestné činnosti*. C.H.Beck. Praha, 1998. ISBN 807179175-X.

LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha : SEVT, 1994, ISBN 98 011 0.

REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*, Praha: Orac, 2002.

RŮŽEK, A. *Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení*. Praha: ČSAV, 1964, 218s., ISBN 3259813057.

RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení*. Praha: C.H.Beck, 2007, 730 s. ISBN 9788071795599

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C.H.Beck, 2000, 468 s., ISBN 80-7179-350-7.

ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s., ISBN 80-902-998-14.

2. Komentáře

JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní zákon a trestní řád*. 26. vydání. Praha: Linde, 2008. 1135 s. ISBN 9788072017317.

STRÍŤ, I., POLÁK, P., FENYK, J., HÁJEK, R.: *Trestní zákoník a trestní řád, průvodce*

trestněprávními předpisy a judikaturou. 2. díl. Praha: Linde, 2010. ISBN 9788072018031.

ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní řád, Komentář-Díl I.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 1501s. ISBN 9788074000430.

ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní řád, Komentář-Díl II.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s.1503-3011. ISBN 9788074000430.

3. Články a příspěvky ve sbornících

JELÍNEK, J. Poškozený po novele trestního řádu 2001. *Bulletin advokacie*, 2001, č. 11-11, s. 62-68.

KOLÁČKOVÁ, J. Finanční aspekty postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu. *Trestněprávní revue*, 2007, č. 5, s. 134-137.

MARTINKOVÁ, M., MAREŠOVÁ, A. Oběti trestné činnosti v České republice očima kriminologů. *Trestní právo*, roč. 2002, č. 1, s. 2-8.

VANTUCH, P. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném(obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 1, s. 16-17.

VANTUCH, P. K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání. *Trestněprávní revue*, 2005, č. 6, s. 146-147.

PETŘÍČEK, L. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 6-7, s. 62-67.

JELÍNEK, J. Postavení poškozeného v trestním řízení, možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 113.

BÁRTA, B. Přezkumná povinnost při rozhodování o odvolání poškozeného v adhezním řízení. *Socialistická zákonnost*, 1982, č. 2, s. 80.

Kuchta, J. Nové pohledy na postavení poškozeného a oběti v trestním řízení. *In Sborník z vědecké konference uspořádané Vysokou školou Karla Engliš v Brně dne 30.1.2002.* Brno : Nakladatelství Linie, 2002. s.62-65.

JELÍNEK, J. Postavení poškozeného v trestním řízení, možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 112 až 117.

4. Právní předpisy

- historická verze: zákon č. 119/ 1873 ř. z., trestní řád, platnost a účinnost do 31. 7. 1950
- historická verze: zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád, platnost a účinnost do 31. 12. 1957
- historická verze: zákon č. 64/1956 Sb., trestní řád, platnost a účinnost do 31. 12. 1962

- historická verze: zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění nabytí jeho účinnosti, tj. 1. 1. 1962
- aktuální znění: zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 40/1964, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 48/1997, o veřejném zdravotním pojištění a změně a doplnění souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 141/2000 Sb. m. s., Evropská úmluva o odškodňování obětí trestných činů
- aktuální znění: zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodnění obětí trestných činů
- aktuální znění: zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnosti způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- aktuální znění: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

- vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášky č. 50/2003 Sb.

5. Rozhodnutí uveřejněná ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek

Nejvyššího soudu

R II/1962

R 34/1963 a

R 1/1968-II

R 4/1968-II

R 2/1970

R 38/1973

R 43/1977

R 60/1981

R 3/1982-22-II

R 53/1983

R 13/1987-I

R 33/1992

R 34/1992

R 16/1993 –III

R 38/1999-I

R 32/2003

R 54/2003

R 18/2004

R 17/2005-806

6. Internetové zdroje

Asociace občanských poraden [cit. 2011-04-30]. Dostupné na <http://www.obcanskeporadny.cz/>.

Bílý kruh bezpečí [cit. 2011-04-30]. Dostupné na <http://www.bkb.cz/index.php>.

ČTK. *Pospíšil na vládě úspěšný - odškodnění pro oběti zločinu a náhubkový zákon* [online]. C 2011-01-12 [cit. 2011-04-29]. Dostupné na <http://www.ct24.cz/domaci/112306-pospasil-na-vlade-uspesny-odskodneni-pro-obeti-zlocinu-a-nahubkovy-zakon/video/3/> >.

iPravnik. *Poslanci jednají o odškodnění obětí trestných činů* [online]. C 2011-02-09 [cit. 2011-04-07]. Dostupné na http://www.ipravnik.cz/cz/aktuality/art_7134/poslanci-jednaji-o-odskodneni-obeti-trestnych-cinu.aspx.

Liga lidských práv. *Právní analýza některých aspektů postavení poškozeného v trestním řízení a oběti trestného činu v českém právním řádu.* [online] 2007 [cit. 2011-03-30]. Dostupné na http://www.llp.cz/files/file/anal%C3%BDza_po%C5%A1kozen%C3%BD.pdf.

Seznam intervenčních center [online]. C 2011-04-15 [cit. 2011-04-30]. Dostupné na <http://www.domacinasili.cz/cz/redakce/intervencni-centra/adresar-intervencnich-center-cr-kontakty-pro-verejnost/r91>.

Seznam linek důvěry působících na zemi České republiky [cit. 2011-04-30]. Dostupné na <http://www.capld.cz/show.php?sk=9>.

Sociální revue. *Intervenční centra pro oběti domácího násilí* [online]. C 2008-07-01 [cit. 2011-04-30]. Dostupné na <http://socialnirevue.cz/item/intervencni-centra-pro-obeti-domaciho-nasili>.

